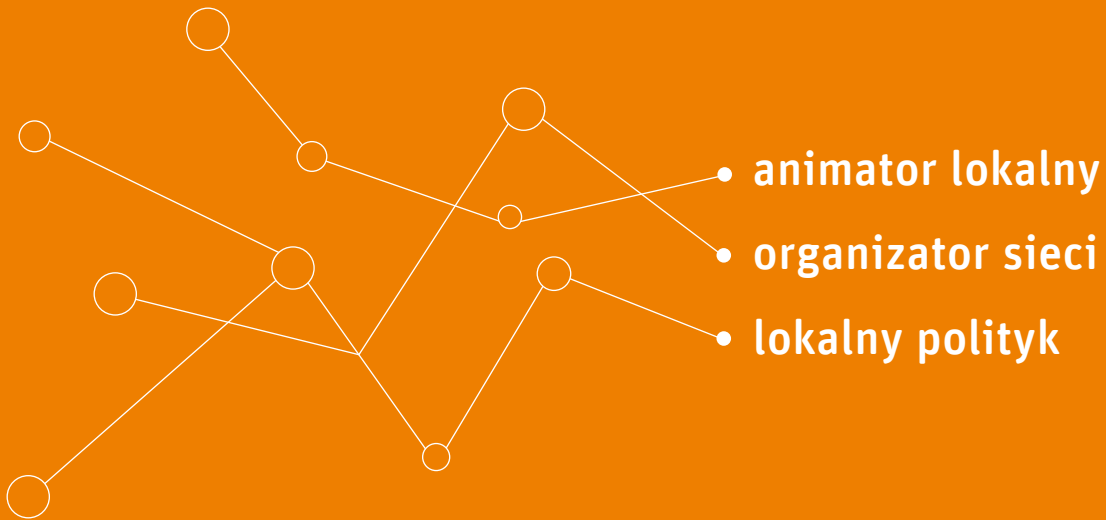

TOMASZ KAŻMIERCZAK
BARBARA BĄBSKA
MAGDALENA POPŁOŃSKA-KOWALSKA
MAREK RYMSZA

współpraca:
PAWEŁ JORDAN
BOHDAN SKRZYPCZAK
RENATA STAŃCZYK

środowiskowe role zawodowe pracownika socjalnego

TOMASZ KAŻMIERCZAK
BARBARA BĄBSKA
MAGDALENA POPŁOŃSKA-KOWALSKA
MAREK RYMŚA

współpraca:

PAWEŁ JORDAN
BOHDAN SKRZYPCZAK
RENATA STAŃCZYK

Środowiskowe role zawodowe pracownika socjalnego

- animator lokalny
- organizator sieci
- lokalny polityk

raport dotyczący nowych ról
zawodowych pracownika socjalnego

MAJ 2013

Spis treści:

Wprowadzenie	5
1. Animator lokalny	16
A. Teoretyczne uzasadnienie roli animatora lokalnego	18
B. Miejsce animacji lokalnej w teorii środowiskowej pracy socjalnej	22
C. Animator lokalny w działaniu	24
2. Organizator sieci społecznych	34
A. Teoretyczne uzasadnienie roli organizatora sieci społecznych	36
B. Organizator sieci społecznych w teorii pracy środowiskowej	39
C. Organizator sieci społecznych w działaniu	41
3. Lokalny polityk społeczny	50
A. Teoretyczne uzasadnienie roli lokalnego polityka społecznego	52
B. Lokalny polityk społeczny w teorii pracy środowiskowej	55
C. Lokalny polityk społeczny w działaniu	57
Laboratorium Innowacji Społecznej	72
Biogramy	73

Raport przygotował zespół ekspertów LABORATORIUM INNOWACJI
SPOŁECZNEJ w składzie:

Tomasz Kaźmierczak – autor rozdz. 1A, 1B, 2A, 2B, 3A, 3B;

Barbara Babska – współautorka rozdz. 1C, 2C, 3C;

Magdalena Popłońska-Kowalaska – współautorka rozdz. 1C, 2C, 3C;

Marek Rymsza – autor wprowadzenia;

W opracowaniu w formie ilustracji prezentowana jest dokumentacja
z realizacji środowiskowych projektów socjalnych we Włocławku
przygotowana przez Renatę Stańczyk;

Konsultacje merytoryczne: Paweł Jordan, Bohdan Skrzypczak.

Wprowadzenie

Raport przedstawia rekomendowane przez Laboratorium Innowacji Społecznej zakresy trzech kluczowych dla organizowania społeczności lokalnej środowiskowych ról zawodowych pracownika socjalnego: 1) animatora lokalnego, 2) organizatora sieci społecznych (networkera)¹ oraz 3) lokalnego polityka społecznego (planisty). Opracowanie zbiera i systematyzuje wnioski z pierwszych pilotażowych działań w zakresie wdrażania Ramowego Modelu Organizowania Społeczności Lokalnej, a tym samym uściśla zakres ról zawodowych pracownika socjalnego pracującego ze społecznością lokalną. W niniejszym materiale położono nacisk na aspekt praktyczny, a wspomniane środowiskowe role zawodowe przedstawiane są jako role w działaniu – dlatego stojące za nimi założenia teoretyczne uzupełniane są o przykłady działań praktycznych realizowanych głównie na podstawie prowadzonej w ramach szkoleń pilotażowych środowiskowej pracy socjalnej w konkretnej społeczności lokalnej. Decyzja ta wynika z przyjętego podejścia metodycznego i podyktowana jest względami dydaktycznymi. Podając przykłady odwołujące się do określonego studium przypadku, a nie dobrych praktyk wdrożonych przez różnych uczestników szkoleń pilotażowych, chcemy uwypuklić zintegrowany charakter Modelu OSL, w którym nie chodzi o prowadzenie różnych rozproszonych działań środowiskowych (na zasadzie: co akurat wydaje się możliwe lub co odpo-

.....

1 W ramach prac wstępnych na określenie tej – w swojej istocie pośredniczącej – roli używaliśmy terminu „mediator”. Z nazwy tej zrezygnowaliśmy z tego względu, że w Polsce, inaczej niż np. we Francji, mediacja rozumiana jest bardzo wąsko i sprowadzana do rozwiązywania konfliktów z udziałem trzeciej strony – mediatora. Tymczasem działania pośredniczące składające się na pracę środowiskową, choć obejmują próby rozwiązywania lokalnych konfliktów, nie dają się do nich sprowadzić. Co więcej, czasem rozwój lokalny nie jest możliwy właśnie bez kontrolowanego „przejścia przez lokalny konflikt”, a nawet zainicjowania go. Termin „organizator sieci” (ang. networker) odnosi się do ogółu zadań mediacyjnych jako zadań pośredniczących w ramach pracy środowiskowej i jako bardziej adekwatny jest używany w niniejszym opracowaniu.

wiada organizatorom społeczności lokalnych), lecz działań zintegrowanych, będących kombinacją elementów związanych z odgrywaniem wszystkich trzech wyróżnionych przez nas środowiskowych ról zawodowych. Chcielibyśmy też zaznaczyć, że ze względu na praktyczny profil niniejszego opracowania zrezygnowaliśmy z przywoływania literatury przedmiotu, którą Czytelnik znajdzie w opracowaniu *Ramowy model środowiskowej pracy socjalnej / organizowania społeczności lokalnej* (B. Bąbska, M. Dudkiewicz, P. Jordan, T. Kaźmierczak, E. Kozdrowicz, M. Mendel, M. Popłońska-Kowalska, M. Rymśa, B. Skrzypczak, *Ramowy model środowiskowej pracy socjalnej / organizowania społeczności lokalnej*, CAL, ISP, Warszawa 2011 (maszynopis). Wersja publikowana, po aktualizacji w przygotowaniu), z którym niniejszy raport tworzy integralny materiał edukacyjny.

Oba materiały: niniejszy raport i wspomniany *Ramowy model*, powstały w wyniku prac Laboratorium Innowacji Społecznej współtworzonego przez ekspertów Centrum Wspierania Aktywności Lokalnej CAL i Fundację Instytut Spraw Publicznych w ramach projektu systemowego „Tworzenie i rozwijanie standardów usług pomocy i integracji społecznej”. Materiały te wzajemnie się uzupełniają. *Ramowy model* ma charakter bardziej teoretyczny, a nacisk położony jest w nim na przedstawienie organizatora społeczności lokalnej jako wartego upowszechnienia, przy wydzieleniu w strukturach ośrodków pomocy społecznej, funkcji pracownika socjalnego. Należy przytoczyć fragment *Ramowego modelu*, który zakorzenia go w pomocy społecznej i pracy socjalnej:

„Model OSŁ opiera się na kilku kluczowych założeniach wyjściowych. Po pierwsze, odpowiada on założeniom obowiązujących ustaw oraz dokumentów o charakte-

rze strategicznym związanych z polityką społeczną, a w szczególności pomocą społeczną, w tym przede wszystkim ustawy z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej. (...) Zgodnie z tym ostatnim, kluczowym dla funkcjonowania służb społecznych aktem prawnym, pomoc społeczna ma umożliwić osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości. Jej celem jest wspieranie tych podmiotów w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwienie życia w warunkach odpowiadających godności człowieka, podstawowej konstytucyjnej wartości, związanej z szacunkiem do samego siebie oraz poczuciem własnej wartości. Zadaniem pomocy społecznej jest ponadto zapobieganie trudnym sytuacjom życiowym oraz podejmowanie działań zmierzających do usamodzielnienia osób i rodzin oraz ich integracji ze środowiskiem i w środowisku. Pomoc społeczną jako instytucję polityki społecznej państwa organizują organy administracji rządowej i samorządowej, współpracując w tym zakresie na zasadzie partnerstwa z organizacjami społecznymi i pozarządowymi, Kościołem katolickim, innymi Kościołami, związkami wyznaniowymi oraz osobami fizycznymi i prawnymi (art. 2 i 3).

Organizowanie społeczności lokalnej opiera się na założeniach, że efektywne wspomaganie oraz pełna integracja ze społeczeństwem osób i rodzin, szczególnie ze środowisk i obszarów marginalizowanych, nie są możliwe bez odpowiedniego przetwarzania ich środowiska życia, w tym społeczności lokalnej, w której toczy się ich życie. Tylko bowiem aktywne i prężne społeczności stwarzają szansę na samorealizację dla osób i grup w nim funkcjonujących. Podejmowane w ramach OSŁ działania mają na celu wyrównywanie szans przez wspieranie w rozwoju tych

osób, rodzin, środowisk i grup, które znajdują się w najtrudniejszym położeniu, oraz przywrócenie najsłabszym ogniom wspólnot lokalnych poczucia podmiotowości, kontrolowania własnego życia i sprawstwa (empowerment).” (*Ibidem*, s. 6.)

Niniejsze opracowanie *Środowiskowe role zawodowe pracownika socjalnego* ma profil bardziej praktyczny i zawiera rekomendacje odnośnie do warunków i sposobów w zakresie wdrażania środowiskowych ról zawodowych pracownika socjalnego podejmującego funkcję organizatora społeczności lokalnej. Funkcja ta jest bowiem swoistą wiązką trzech ról zawodowych: animatora, networkera i planisty. W działaniach praktycznych role te wzajemnie się przenikają, tak że czasem trudno powiedzieć, gdzie kończy się jedna, a zaczyna druga czy trzecia.

Niemniej jednak role te można podejmować także niezależnie od siebie i niekoniecznie w ramach funkcji organizatora społeczności lokalnej. Stanowią one podstawowe kompetencyjne wyposażenie każdego pracownika socjalnego. Praca socjalna z natury rzeczy ma charakter środowiskowy – jest formą pomocy osobom i rodzinom w ich naturalnym (codziennym) środowisku funkcjonowania, jakim jest społeczność lokalna. Wsparcie *stricte* instytucjonalne jest tylko uzupełnieniem podstawowego środowiskowego rysu współczesnej pracy socjalnej.

Pracę środowiskową prowadzą służby społeczne, ale nie tylko one. Praca środowiskowa jest praktykowana przez kwalifikowany personel organizacji szeroko rozumianego trzeciego sektora (stowarzyszeń i fundacji oraz zrównanych z nimi przepisami ustawy z 2003 roku o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie kościelnych podmiotów trzeciego sektora), dla których społeczne zakorzenienie jest

oczywistym kontekstem prowadzonych działań pomocowych. Animacja stanowi też ważną formułę działania domów kultury, z kolei pedagogika środowiskowa jest uznaną formą zaangażowania pedagogów szkolnych. W krajach anglosaskich pracownicy środowiskowi (*community workers*) tworzą wręcz wyodrębnioną grupę zawodową (profesję) o silnej tożsamości przekraczającej przynależność placówkową.

W niniejszym raporcie, tak jak w *Ramowym modelu*, nacisk położony jest na podejmowanie środowiskowych ról zawodowych w ramach pracy socjalnej prowadzonej przez profesjonalną kadrę systemu pomocy społecznej. Przesądza o tym charakter wspomnianego projektu systemowego adresowanego właśnie do służb społecznych. W konsekwencji koncentrujemy się na pracy środowiskowej prowadzonej ze społecznościami marginalizowanymi, zaniedbanymi. Z tego też powodu w tekście odwołujemy się do zapisów ustawy z 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej (Dz.U. z 2009 r. nr 175, poz. 1362 ze zm.). Należy przy tym podkreślić, że środowiskową pracę socjalną można prowadzić już na podstawie dotychczasowych przepisów prawnych regulujących funkcjonowanie systemu pomocy społecznej i aktywność zawodową pracowników socjalnych, chociaż większe otwarcie ustawodawcy na pracę środowiskową wydaje się nam konieczne.

Chcemy też zaznaczyć, że pracę środowiskową można praktykować, co jest już czynione, także poza systemem pomocy społecznej, a funkcjonalna potrzeba organizowania społeczności lokalnych nie ogranicza się bynajmniej do środowisk osób ubogich, korzystających ze wsparcia pomocy społecznej. Dobrze sytuowani finansowo mieszkańcy wielkomiejskich osiedli grodzonych niejednokrotnie doświadczają nawet silniejszej izolacji społecznej niż np. mieszkańcy bloków

socjalnych (właśnie studium przypadku pracy środowiskowej na osiedlu socjalnym wykorzystywane jest w niniejszym raporcie). W takich grodzonych osiedlach, z nowoczesną infrastrukturą i wysokim poziomem kapitału ludzkiego mieszkańców, też jest zapotrzebowanie na pracę środowiskową (często brakuje tam bowiem kapitału społecznego, zarówno wiążącego, jak i pomostowego), budowanie więzi sąsiedzkich – tyle że nie jest to przedsięwzięcie dla pracowników socjalnych z ośrodków pomocy społecznej.

Zgodnie z *Ramowym modelem środowiskowej pracy socjalnej/ organizowania społeczności lokalnej* organizowanie społeczności lokalnej (OSL) należy traktować jako długofalowy proces upodmiotowienia ludzi jako członków konkretnej wspólnoty terytorialnej, tworzenia sieci współpracy i lokalnych struktur, które na stałe będą wspierać rozwój lokalny, umożliwiając społeczności rozwiązywanie własnych problemów, wzmacniając potencjał zarówno grup, jak i całej społeczności i współtworząc środowisko zmiany ukierunkowanej na polepszenie jakości życia.

Uruchamianie procesu, o którym mowa powyżej, jego rozwijanie i podtrzymywanie stanowią misję pracownika socjalnego jako organizatora społeczności lokalnej. Jej zawodowe pełnienie obejmuje szerokie spektrum zadań i czynności, które ogniskują się wokół trzech zadań o podstawowym znaczeniu dla skuteczności działań. We wspomnianym *Ramowym modelu* są one rekomendowane jako:

- mobilizowanie/aktywizowanie członków społeczności lokalnej i łączenie ich w sprawnie działające grupy zadaniowe,

- budowanie/rozbudowywanie sieci społecznych, formalnych i nieformalnych, wewnątrz społeczności i wykraczających poza jej granice,
- włączanie członków społeczności lokalnej w procesy podejmowania i wdrażania decyzji dotyczące ich i społeczności, w szczególności odnoszące się do podaży/rozwoju usług publicznych odpowiednich do zmieniających się potrzeb społecznych.

Trzy powyższe zadania powinny być traktowane jako wzajemnie komplementarne. Powinny one tworzyć integralny program organizowania społeczności lokalnej, ale to, w jaki sposób je połączyć i jak rozłożyć akcenty, zależy od specyfiki danej społeczności, jej potrzeb, potencjału i problemów. Właśnie te zadania stanowią podstawę do wyodrębnienia trzech wspomnianych podstawowych ról zawodowych składających się na funkcję organizatora społeczności lokalnej: 1) animatora lokalnego, 2) organizatora sieci społecznych oraz 3) lokalnego polityka społecznego. Role te, podobnie jak leżące u ich podstaw zadania, przenikają się, a w toku profesjonalnej praktyki najczęściej współwystępują jako wiązka środowiskowych ról zawodowych charakterystycznych dla trzeciej (środowiskowej) metody pracy socjalnej. Organizator społeczności lokalnej powinien posiadać kompetencje do odgrywania każdej z nich i podejmować je stosownie do rozpoznanych potrzeb i przyjętego planu działania.

W ramach projektu systemowego pracom Laboratorium Innowacji Społecznej w fazie pilotażu towarzyszyły działania szkoleniowe prowadzone przez Centrum

Wspierania Aktywności Lokalnej CAL. Ich celem było upowszechnianie (w skali ograniczonej pilotażowym charakterem działań edukacyjnych) środowiskowej pracy socjalnej wśród pracowników socjalnych, w tym testowanie rozwiązań wypracowywanych w ramach prac Laboratorium. Uczestnicy szkoleń tworzyli cztery grupy. W trzech z nich pracownicy socjalni przygotowywani byli do podejmowania funkcji organizatora społeczności lokalnej w określonych środowiskach lokalnych (wyróżniliśmy duże miasta, średnie miasta oraz małe miasta/wsie). Czwartą grupę utworzyli pracownicy socjalni z doświadczeniem w środowiskowej pracy socjalnej (tzw. edukatorzy) i byli przygotowywani do edukowania swoich społeczności, a także służb społecznych w tym zakresie. Dodatkowo uczestnicy szkoleń byli wspierani przez mentorów, którzy pomagali im wdrażać i realizować działania związane z organizowaniem społeczności lokalnej w oparciu o *Ramowy Model*. Dzięki systemowi wsparcia pilotażowego wdrażania wypracowanych rozwiązań możliwe było zbieranie doświadczeń i systematyzowanie tej wiedzy na bieżąco na potrzeby opracowania rekomendacji co do zakresu ról pracownika socjalnego pracującego ze społecznością lokalną jako organizatora społeczności lokalnej.

Przygotowując niniejsze opracowanie, oparliśmy się m.in. na doświadczeniach jednej z edukatorek Renaty Stańczyk zaangażowanej w realizację środowiskowych projektów socjalnych we Włocławku (miasto zaliczone do grupy średnich). Doświadczenia zawodowe Renaty Stańczyk (i jej współpracowników z Osiedlowej Sekcji Pomocy Społecznej nr 2 „Zazamcze” funkcjonującej w ramach Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie we Włocławku) są przywoływane jako ilustracje praktykowania trzech tytułowych środowiskowych ról zawodowych pracowników socjalnych. Wybór tego studium przypadku wynikał z następujących okoliczności:

Renata Stańczyk jest wyjątkowo doświadczonym pracownikiem socjalnym wykorzystującym w codziennej działalności zawodowej metodę środowiskową w pracy z klientami. Naszym zdaniem w pełni zasługuje ona już teraz na miano organizatora społeczności lokalnej. Współpracuje przy tym w ramach działań środowiskowych z szerszym zespołem, a jej działania przynoszą wymierne rezultaty i są „replikowalne” (włączanie innych pracowników socjalnych do działań środowiskowych jest właśnie tego przejawem). Charakter samego Włocławka (miasto średniej wielkości) oraz społeczności projektowej (osiedle bloków socjalnych) są zaś na tyle typowe dla rzeczywistości polskiej pomocy społecznej, że realizowana tam praca środowiskowa stanowi przykład o dużym walorze uniwersalności.

Wprowadzając w tematykę prezentowanego raportu, warto jeszcze podkreślić ogólne ukierunkowanie rekomendowanego w nim środowiskowego zaangażowania pracowników socjalnych z wykorzystaniem trzech opisywanych ról zawodowych.

Po pierwsze, nachylenie środowiskowe sprzyja ogólnemu dowartościowaniu pracy socjalnej w polskim systemie pomocy społecznej. Polska tradycja służby społecznej opiera się na działaniach środowiskowych, a nie na klinicznej pracy socjalnej, propaguje więc interwencję środowiskową (zarówno o charakterze prewencyjnym, jak i naprawczym), a nie działania instytucjonalne czy prowadzone w warunkach „laboratoryjnych”. Dlatego środowiskowy rys zaangażowania pracowników socjalnych nie jest alternatywą dla innych form i metod pracy socjalnej; przeciwnie – stwarza warunki dla ich rozwoju. Chodzi tu w pierwszej kolejności o zasadnicze nakierowanie działań służb społecznych w Polsce na działania o charakterze wzmacniającym i usamodzielniającym osoby, rodziny i szersze grupy ka-

tegorialne czy społeczności terytorialne będące adresatami wsparcia – tak, aby równoważyły one działania o charakterze redystrybucyjnym, które z uwagi na uwarunkowania związane z transformacją ustrojową państwa zdominowały publiczny system pomocy społecznej.

Po drugie, ideowy rys pracy środowiskowej na podstawie wyróżnionych trzech ról zawodowych jest jednoznacznie zorientowany na upodmiotowienie mieszkańców, a w pewnym zakresie także całych społeczności. Proponowana w niniejszym raporcie praca środowiskowa to praca: 1) dla społeczności (to mieszkańcy – członkowie społeczności są beneficjentem podejmowanych działań), 2) w społeczności (działania mają *stricte* środowiskowy charakter), 3) ze społecznością (mieszkańcy biorą aktywny udział w działaniach ukierunkowanych na wywołanie intencjonalnej zmiany społecznej poprawiającej warunki ich życia – tak w wymiarze jednostkowym, jak wspólnotowym – mają też istotny wpływ na charakter i przebieg tych działań).

Nazwa wiązki trzech ról zawodowych proponowana w naszym modelu – „organizator społeczności lokalnej” może wydawać się na pierwszy rzut oka nieadekwatna – organizatora można potraktować jako kogoś robiącego coś „dla kogoś”, czy zarządzającego „kimś”. Jest to wrażenie mylące. „Organizowanie” rozumiemy jako termin aksjologicznie neutralny, oznaczający działanie metodyczne, właśnie zorganizowane w pewien zamknięty plan, bez przesądzania o treści samego zaangażowania. Ideowy rys temu zaangażowaniu/organizowaniu nadają zaś trzy tytułowe środowiskowe role zawodowe. Animacja w swej istocie nie jest tożsama z przywództwem (liderstwem) i przesądza o służebnym charakterze zaangażowania organizatora społeczności lokalnej. Organizowanie sieci, co mocno podkreślamy w raporcie, jest

przede wszystkim formą budowania więzi poziomych (a więc wzmacniania kapitału pomostowego, którego deficyt charakteryzuje wiele społeczności lokalnych). Z kolei lokalny polityk jest przez nas profilowany w kierunku planowania (m.in. rozwoju lokalnej infrastruktury społecznej), a więc działań z zakresu *policy*, a nie *politics*.

Model OSL jest więc w istocie modelem o silnym profilu empowermentowym. Zaznaczmy też, że funkcja organizatora społeczności lokalnej jest funkcją spajającą, podkreślającą zintegrowany charakter działań środowiskowych jako procesu, a nie incydentu (metodą „od festynu do festynu” nie da się osiągnąć pożądanej zmiany społecznej). Ale faktycznym zbiorowym podmiotem prowadzonych tu rozważań są tytułowe środowiskowe role zawodowe: animatora lokalnego, organizatora sieci społecznych i lokalnego polityka społecznego. I w tym duchu warto i należy czytać ten raport.

1

Animator lokalny

Organizator społeczności lokalnej, podejmując rolę animatora lokalnego, koncentruje swoją pracę w społeczności na budowaniu sprawnie działających grup zadaniowych, czyli grup świadomie i celowo organizowanych z myślą o rozwiązaniu konkretnych problemów lub zrealizowaniu określonych zadań praktycznych. W szczególności zaś asystuje on członkom społeczności w zawiązywaniu takich grup, rozwijaniu ich działalności i podejmowaniu przez nie współpracy z innymi grupami.

Podstawowe zadania animatora lokalnego

- ułatwianie kontaktów, doprowadzenie do lepszego poznania się mieszkańców oraz tworzonych przez nich grup i środowisk
- animowanie wśród mieszkańców dyskusji dotyczących ważnych aspektów życia codziennego, a zwłaszcza nierozwiązanych lokalnych problemów
- wyszukiwanie i wspieranie liderów lokalnych
- diagnozowanie potencjału lokalnego środowiska
- inicjowanie powstawania grup obywatelskich
- motywowanie grup i środowisk do podejmowania aktywności ukierunkowanych na dobro wspólne
- budowanie lokalnych koalicji
- moderowanie sytuacji edukacyjnych w środowisku
- pobudzanie energii potrzebnej do podjęcia i podtrzymania działania przez osobę/grupę

Teoretyczne uzasadnienie roli animatora lokalnego

18

Uzasadnieniem dla podejmowania aktywności przypisanych roli animatora lokalnego jest znaczenie grup zadaniowych dla funkcjonowania społeczności jako całości i współtworzących ją rodzin i jednostek. Mówiąc najkrócej, powstanie grupy zadaniowej jest w gruncie rzeczy warunkiem koniecznym osiągnięcia przez członków społeczności niemal każdego wspólnego celu. Dzieje się tak dlatego, że działania kolektywne w porównaniu z działaniami indywidualnymi są bardziej produktywne i silniej legitymizowane, ale przede wszystkim pozwalają osiągać cele, których jednostki samodzielnie osiągnąć nie byłyby w stanie. Produktywność grupy jest większa, grupa bowiem: 1) generuje więcej zasobów, 2) wykorzystuje często różnorodne potencjały swoich członków, 3) działa na podstawie podziału ról, dzięki czemu jest w stanie podejmować zadania większe i bardziej złożone oraz wykonać je szybciej i sprawniej. Legitymizacja działań grupowych jest większa dlatego, iż z natury rzeczy w każdej zbiorowości cele ponadindywidualne łatwiej niż cele jednostkowe zyskują społeczną i polityczną akceptację.

Grupy zadaniowe przybierają bardzo różne formy: mogą być formalne lub nieformalizowane, małe lub duże, trwałe lub okazjonalne, oparte na personelu płatnym (wówczas siłą rzeczy funkcjonują jako organizacje) lub na społecznym zaangażowaniu i wolontariacie – o ich formule, wielkości i składzie w ostateczności decyduje planowany zakres działania. Niezależnie od swojego charakteru każda grupa zadaniowa, jeśli tylko jej działalność mieści się w porządku prawnym i moralnym, wzmacnia potencjał społeczności. Rzeczą w tym, że to właśnie od ich liczby, sprawności i wzajemnych relacji zależy poziom zorganizowania społeczności, a zatem i jej siła oraz potencjał rozwoju.

Jakkolwiek powstające w społeczności grupy zadaniowe mogą mieć rozmaity charakter oraz obszar i przedmiot działania, da się wyróżnić kilka podstawowych funkcji, jakie pełnią w społeczności lokalnej. Są to: produkcja dóbr i świadczenie usług społecznych, upowszechnianie wiedzy i informacji, artikulacja potrzeb i rzecznictwo interesów oraz udział w procesach zarządzania publicznego.

Produkcja dóbr i świadczenie usług społecznych. To główny powód, dla którego członkowie społeczności są skłonni organizować się w grupy zadaniowe. W szczególności chodzi tu o produkcję takich dóbr i usług, które są ważne i potrzebne dla całej społeczności lub dużej jej części, a których z różnych powodów nie dostarczają w dostatecznej ilości lub o odpowiedniej jakości ani sektor publiczny, ani rynek. Jednocześnie dostępność tych dóbr i usług ma kluczowe znaczenie dla rozwiązania

lub choćby ograniczenia skali problemów doświadczanych przez członków społeczności lub dla podnoszenia poziomu i jakości życia.

Dobra i usługi produkowane przez grupy zadaniowe utworzone przez członków społeczności mogą mieć różnorodną naturę i odnosić się do pełnego spektrum potrzeb – równie dobrze może to być opieka nad dziećmi sprawowana przez stowarzyszenie rodziców, jak i budowanie mieszkań przez zawiązaną lokalnie spółdzielnię mieszkaniową czy ochrona środowiska naturalnego prowadzona przez grupę sąsiadów – miłośników przyrody. Podane przykłady dobrane zostały nieprzypadkowo. Ilustrują to, że funkcja produkcji dóbr i świadczenia usług społecznych pełniona przez działające w społeczności grupy zadaniowe może:

- bardzo ściśle wiązać się z działalnością gospodarczą (np. gdy producentem czy usługodawcą jest lokalne przedsiębiorstwo społeczne), ale także nie mieć z nią nic wspólnego (np. działalność chóru parafialnego),
- być adresowana do całej społeczności (np. działania stowarzyszenia na rzecz rozwoju lokalnego) lub tylko do członków grupy zadaniowej (np. grupa wsparcia współtworzona przez matki samotnie wychowujące dzieci),
- dotyczyć dóbr prywatnych, ale także, co niezmiernie ważne, dóbr publicznych.

Rozróżnienie dóbr prywatnych i publicznych wymaga krótkiego wyjaśnienia. Dla członków społeczności bez wątplenia ważne są dobra prywatne, czyli takie towary i usługi, które konsumują indywidualnie na zasadzie wyłączności (nie dzieląc się z innymi): w grupie samopomocowej jest ograniczona liczba miejsc – nowa osoba może się dołączyć, gdy ktoś zrezygnuje. Podobnie ograniczona jest liczba miejsc w świetlicy, ci, którzy z niej korzystają, chcąc nie chcąc, zajmują miejsce innym. Są też dobra o charakterze publicznym – niepodzielne i dostępne dla wszystkich zainteresowanych (a nawet i niezainteresowanych) lub niedostępne wcale, dobra te często są naprawdę niezbędne, a jednocześnie ich dostarczaniem nie jest zainteresowany rynek, bo nie można na nich zarobić (nie da się ich sprzedać). Jak się okazuje, także państwo jest w tym zakresie zawodne, co sprawia, że obywatele poszukują takich dóbr u niepublicznych dostawców (np. organizacji non profit) lub starają się je wytworzyć /dystrybuować sami. Dobra publiczne mogą być zmaterializowane (np. pełnowartościowe środowisko naturalne, atrakcyjna przestrzeń publiczna), mogą mieć charakter moralny (np. wartości i normy moralne, zaufanie i relacje międzyludzkie, tożsamość) lub symboliczny (np. estetyka, wartości zabytków przyrody czy kultury materialnej).

Rola lokalnych grup zadaniowych w dostarczaniu takich właśnie dóbr publicznych, ale także wielu dóbr prywatnych, zwłaszcza tych, które są adresowane do osób/rodzin o niskich dochodach lub bardzo specyficznych potrzebach, jest często nie do zastąpienia. Zatem społeczności, w których grup takich jest mało, są z dużym prawdopodobieństwem skazane na niższą jakość życia niż społeczności, których członkowie, organizując się w grupy zadaniowe, dbają o swoje wielorakie potrzeby.

Upowszechnianie wiedzy i informacji. Wiedza i informacje to szczególny rodzaj dóbr, których wartość we współczesnym świecie stale rośnie. Dla społeczności lokalnej szczególnie istotne są te informacje, które podnoszą poziom zaradności życiowej mieszkańców, czynią ich bardziej kompetentnymi obywatelami – członkami lokalnej, regionalnej, narodowej i ponadnarodowej wspólnoty politycznej oraz budują/wzmacniają ich kulturową tożsamość. Dzięki lokalnym grupom zadaniowym wiedza i informacje niedostępne dla społeczności lub będące zasobem prywatnym tylko niektórych jej członków mogą zostać upublicznione i stać się zasobem dostępnym ogółowi mieszkańców.

Artikulacja potrzeb i rzecznictwo interesów. Członkowie lokalnej społeczności mogą się organizować, by publicznie dawać wyraz swoim potrzebom i identyfikowanym interesom. W ten sposób istnienie owych potrzeb i interesów jest komunikowane innym członkom społeczności, ale przede wszystkim władzom publicznym działającym na poszczególnych szczeblach administracji, co jest warunkiem koniecznym podjęcia przez właściwe organa i instytucje odpowiednich i oczekiwanych przez obywateli działań. Co więcej, grupy zadaniowe mogą podejmować bardziej energiczne kroki, by władze publiczne do tych działań zmobilizować lub wyegzekwować od nich należne na mocy prawa decyzje.

Udział w procesach zarządzania publicznego. Członkowie lokalnej społeczności mogą organizować się w grupy zadaniowe także po to, by bezpośrednio współuczestniczyć w kształtowaniu polityk publicznych jako zbiorowy partner odpowiedzialnych za ich prowadzenie władz publicznych. Udział ten może: 1) dotyczyć zarówno konstruowania zorientowanych na przyszłość planów i strategii, jak i podejmowania bieżących decyzji, 2) mieć miejsce w każdej fazie prowadzenia publicznych polityk – od fazy diagnozy potrzeb i problemów po fazę wdrażania przyjętych rozwiązań, 3) przebiegać na poziomie władz uchwałodawczych i wykonawczych, a także instytucji odpowiedzialnych za świadczenie różnego typu usług publicznych bezpośrednio zaspokajających potrzeby społeczności i jej członków.

Powyższe funkcje unaocniają, jak duże znaczenie mają grupy zadaniowe tworzone przez członków lokalnych społeczności dla jakości życia w tych społecznościach i szans na ich stabilny, zrównoważony rozwój. Rola tego typu grup wykracza jednak poza lokalny wymiar. We współczesnych społeczeństwach o złożonej strukturze grupy i organizacje obywatelskie pełnią także funkcję pośredniczącą pomiędzy dwoma odrębnymi światami, w których toczy się nasze życie – sferą prywatną,

w której kierujemy się naszymi osobistymi potrzebami, zadaniami, planami, oraz sferą publiczną zarządzaną przez wielkie, anonimowe, zbiurokratyzowane instytucje – megastruktury. Wśród nich wyróżnia się państwo, mające monopol na stanowienie prawa obowiązującego wszystkich obywateli. Dualizm ten jest źródłem strukturalnego ryzyka – wzajemnego rozchodzenia się obu światów. Z jednej strony odległe od codziennego życia megastruktury (w tym państwo) stale narażone są na alienację, co grozi odrywaniem się od rzeczywistych potrzeb jednostek i ich rodzin. Z drugiej zaś jednostkom i rodzinom, którym w takiej sytuacji może być coraz trudniej godzić wymogi rządzące obu sferami, grozi wycofanie, popadanie w izolację, jeśli tylko społeczeństwo narzuca przez socjalizację dążenie do określonych celów, ale nie stwarza realnych możliwości ich osiągnięcia. Ryzyku temu zapobiegają lub choćby je minimalizują grupy zadaniowe, które łączą oba wspomniane światy, działając na ich styku. W efekcie możliwy staje się stały dopływ do megastruktur znaczeń i wartości podzielanych oraz wyrażanych przez obywateli – członków społeczeństwa. Ważna jest także komunikacja przebiegająca w drugą stronę – przez udział w grupach zadaniowych obywatele uczą się logiki funkcjonowania megastruktur. Ten stan rzeczy jest korzystny zarówno dla obywateli, jak i instytucji regulujących życie publiczne. Tworzone przez członków lokalnych społeczności grupy zadaniowe jako struktury pośredniczące stanowią remedium na bezsilność obywateli wobec państwa i innych megastruktur; instytucje zaś chroni przed oderwaniem się od życia społecznego. Obustronność korzyści oznacza, iż grupy zadaniowe, o których tu mowa, sprzyjają sprawności funkcjonowania współczesnego społeczeństwa, w gruncie rzeczy na każdym szczeblu jego organizacji, i stanowią wzmocnienie legitymizacji jego demokratycznego ładu.

Miejsce animacji lokalnej w teorii środowiskowej pracy socjalnej

Teoria środowiskowej pracy socjalnej koncentruje się wokół dwóch podstawowych wyzwań praktycznych. Pierwsze z nich to, najogólniej rzecz biorąc, poprawa funkcjonującego w społeczności zinstytucjonalizowanego systemu usług społecznych, w tym przede wszystkim pomocy społecznej. Poprawa ta następuje wraz z coraz lepszym dopasowywaniem oferty dostępnych w społeczności usług społecznych do zmieniających się w czasie potrzeb członków społeczności, w szczególności tych, którzy doświadczają różnego typu deprivacji i wykluczeń. Drugie to poprawa funkcjonowania społeczności jako takiej. W tym zakresie poprawa następuje w miarę uruchamiania się/intensyfikowania procesów i mechanizmów warunkujących zdolność społeczności do sprawnego rozwiązywania własnych problemów i osiągnięcia celów rozwojowych.

Animacja lokalna bezpośrednio odnosi się do drugiego z wymienionych wyżej wyzwań. W gruncie rzeczy w znacznej mierze wyczerpuje wchodzące tu w grę działania, ponieważ z punktu widzenia teorii pracy środowiskowej na sprawne funkcjonowanie społeczności składają się przede wszystkim procesy/mechanizmy: 1) współpracy członków społeczności w ramach różnego typu grup zadaniowych, 2) współpracy międzygrupowej oraz 3) współpracy owych grup z innymi strukturami działającymi w społeczności i na jej rzecz. Przypomnijmy, że właśnie w pracy nad zawiązywaniem grup zadaniowych, wspieraniem ich rozwoju, w tym ich wzajemnej współpracy, wyraża się misja animatora lokalnego. Współczesna teoria środowiskowej pracy socjalnej definiuje przedmiot animacji lokalnej, odwołując się do relatywnie nowego pojęcia potencjału społeczności lokalnej. Potencjał społeczności lokalnej jest pojęciem złożonym. Obejmuje ono wiele powiązanych ze sobą czynników, które decydują o tym, czy po pierwsze, społeczność jest aktywna, a jeśli tak, to, po drugie, jakie korzystne rezultaty przynosi zaangażowanie mieszkańców. Czynniki składające się na potencjał społeczności przynależą zasadniczo do trzech kategorii zasobów, które można traktować jako rodzaje kapitału, gdyż można je inwestować w proces rozwoju społeczności: 1) kapitału organizacyjnego, który tworzą z jednej strony złożone z członków społeczności grupy zadaniowe o dowolnym formalnym statusie, z drugiej – formalne organizacje/institucje działające w sektorze publicznym i rynkowym, 2) kapitału ludzkiego, na który składają się wykształcenie, postawy, poglądy członków społeczności, w tym ich wiedza i umiejętności niezbędne dla sprawnego organizowania się i współdziałania, 3) kapitału społecznego, przez który należy rozumieć

gotowość mieszkańców do współpracy wynikającą z uogólnionego zaufania.

Teoria środowiskowej pracy socjalnej przyjmuje założenie, zgodnie z którym zmiana (poprawa) funkcjonowania społeczności następuje na skutek podniesienia poziomu jej potencjału. To zaś ma miejsce wówczas, gdy osoby doświadczające jakiegoś problemu, wzmocnione dzięki wiedzy i umiejętnościom niezbędnym do zrozumienia go, podejmują kolektywną współpracę nad rozwiązaniem doświadczanych problemów. Co istotne, wartością dodaną tego procesu jest społeczny consensus oraz poczucie solidarności. Wskazuje się kilka strategii, za pośrednictwem których współczesny animator lokalny może pracować nad budową potencjału lokalnej społeczności. Są to m.in.: 1) organizowanie społeczności, czyli łączenie jej członków w grupy wokół wspólnych dla nich kwestii, 2) rozwój przywództwa – podnoszenie poziomu kompetencji przywódczych wśród już działających lub potencjalnych lokalnych liderów, 3) rozwój organizacyjny – budowanie nowych organizacji oraz wspieranie w funkcjonowaniu i rozwoju organizacji już istniejących, 4) stymulowanie współpracy międzyorganizacyjnej poprzez wymianę informacji, zawiązywanie koalicji lub partnerstw.

W środowiskowej pracy socjalnej animacja lokalna bez wątpienia zajmuje centralne miejsce i, co w tej sytuacji zrozumiałe, wyznacza główny nurt działań praktycznych. Warto w związku z tym podkreślić, iż w sięgającej przełomu XIX i XX wieku polskiej tradycji pracy socjalnej (przerwanej, niestety, wybuchem II wojny światowej i jej politycznymi następstwami) działania animacyjne są w porównaniu z innymi obszarami już nie tylko środowiskowej pracy socjalnej, lecz także pracy socjalnej w ogóle, relatywnie najmocniej zakorzenione. O podniesienie potencjału społeczności w istocie chodziło bowiem przedwojennym inicjatorom tzw. domów społecznych (ludowych, gdy lokowane były na wsiach; robotniczych, gdy powstawały w środowisku robotniczym) i instytucji oświatowych (np. uniwersytetów ludowych) czy też animatorom ruchu spółdzielczego.

Animator lokalny w działaniu

Organizowanie społeczności lokalnej jest ściśle powiązane z działaniami ukierunkowanymi na ożywianie, pobudzanie, aktywizowanie oraz upodmiotowienie społeczności lokalnej. Podstawowym zadaniem animatora lokalnego jest odkrywanie oraz pobudzenie potencjału mieszkańców i włączanie ich w proces zmiany społecznej ukierunkowanej na poprawę jakości funkcjonowania i rozwój. Celem jego działań jest wyposażenie danej społeczności w siłę, dzięki której będzie ona w stanie samodzielnie rozwiązywać swojej problemy i pracować na rzecz wspólnego dobra, ze szczególnym uwzględnieniem sprawiedliwości społecznej, ograniczania nierówności społecznych. Zadanie to wiąże się z zapisami w ustawie z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej (Dz.U. z 2009 r. nr 175, poz. 1362 ze zm.), zgodnie z którymi zadaniem pomocy społecznej jest integrowanie osób i rodzin ze środowiskiem, w którym toczy się ich życie (art. 2 ust. 2), oraz wzmacnianie zdolności osób i rodzin do funkcjonowania w społeczeństwie poprzez pełnienie odpowiednich ról społecznych (art. 6 ust. 12).

Pierwszym zadaniem animatora lokalnego jest rozpoznanie sytuacji danej społeczności. Diagnoza polega na poznawaniu zarówno niezaspokojonych potrzeb i nierozwiązanych problemów, jak i posiadanych przez społeczność zasobów oraz jej potencjału rozwojowego. To wstępne rozpoznanie rozpoczyna proces diagnozy, która poza poznaniem stanu wyjściowego służy również systematycznej kontroli realizowanych działań oraz dokonywaniu oceny ich efektywności.

Prawidłowo prowadzona diagnoza stanowi początek działania i powinna opierać się na badaniu o charakterze aktywizującym, które jest ukierunkowane na przeobrażanie zastanej rzeczywistości. Poprzez badanie i działanie animator jednocześnie odgrywa rolę badacza i organizatora zmiany, jest nie tylko świadkiem wydarzeń, lecz także ich uczestnikiem. Stwarza badanym przestrzeń do refleksji nad własną sytuacją i dotychczasowym działaniem, umożliwia lepsze zrozumienie sytuacji, w której się znajdują, co skutkuje świadomym włączeniem się w proces działań ukierunkowanych na zmianę społeczną. Stosowane w procesie diagnozy metody badawcze o charakterze jakościowym pozwalają nie tylko nazwać problemy, lecz także, co ważniejsze, poznać, co ludzie myślą i czują, dzięki czemu animator może lepiej zrozumieć ich sytuację. Bezpośrednie kontakty z mieszkańcami służą nawiązywaniu z nimi relacji i rozpoczynają proces budowania wzajemnego zaufania, bez którego trudno oczekiwać pozytywnych efektów działań animacyjnych.

Poznanie faktycznej sytuacji danej społeczności stanowi punkt wyjścia pracy animacyjnej. Chcąc ożywić społeczność, uaktywnić i zmobilizować mieszkańców, trzeba wiedzieć, jacy oni są, jakie są ich potrzeby i co utrudnia im funkcjonowanie w życiu społecznym. Analiza zebranego w procesie diagnozy materiału pozwala na wybranie problemów i niezaspokojonych potrzeb, wokół których inicjowane będą wspólne działania. Problemy muszą być nie tylko ważne dla mieszkańców, lecz także możliwe do rozwiązania przy ich udziale oraz możliwościach finansowych i infrastrukturalnych. Nie należy zatem wybierać np. problemu złego stanu dróg, jeśli mieszkańcy nie są w stanie ich wyremontować ani też wywalczyć tego remontu ze względu na trudną sytuację finansową gminy, czy też zajmować się brakiem placu zabaw, gdy w danej społeczności sąsiedzkiej nie ma miejsca na jego utworzenie. Problemy, sprawy, wokół których animator skupia mieszkańców, przynajmniej na początku powinny być proste i stwarzające szansę na możliwie szybkie osiągnięcie sukcesu, co będzie najlepszą motywacją do włączania się w kolejne przedsięwzięcia (metoda małych kroków). Oznacza to, że animator na początek wybiera np. zły stan estetyki otoczenia (który można poprawić od ręki), a nie brak oświetlenia (którego zainstalowanie trzeba wpisać w plany inwestycyjne gminy), problemy opiekuńczo-wychowawcze, a nie związane z aktywizacją zawodową, jeśli sytuacja na rynku pracy jest bardzo trudna.

Zadaniem animatora jest również określenie grup, które mogą być zainteresowane rozwiązywaniem danego problemu, bo łatwiejsze jest zmotywowanie do działania tych, którzy są najbardziej daną sprawą zainteresowani. Dla przykładu utworzeniem placu zabaw i rozwiązywaniem problemów opiekuńczo-wychowawczych będą w szczególności zainteresowani rodzice z dziećmi na wychowaniu, podczas gdy sprawą wandalizmu osiedlowego mogą być już zainteresowani wszyscy mieszkańcy.

Głównym sposobem aktywizowania i mobilizowania ludzi przez animatora lokalnego jest inicjowanie działań samopomocowych. Należy w tym miejscu zaznaczyć, że ten rodzaj działań zalecany jest przez ustawodawcę. Ustawa o pomocy społecznej wskazuje bowiem na konieczność rozwijania „nowych form pomocy społecznej i samopomocy w ramach zidentyfikowanych potrzeb” (art. 15 ust. 6), a wśród zadań pracownika socjalnego wymienia „pobudzanie społecznej aktywności i inspirowanie działań samopomocowych w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych osób, rodzin, grup i środowisk społecznych” (art. 119 ust. 1 pkt 6).

Animator lokalny inicjuje dwa rodzaje działań samopomocowych. Pierwsze ukierunkowane są na dobro wspólne i korzyści ogółu mieszkańców. Związane grupy zorientowane w swych działaniach na takie właśnie cele można określić jako zadaniowe grupy obywatelskie. Zakres ich działania może być bardzo różny.

Mogą to być np.:

- patrole obywatelskie, zajmujące się zapewnieniem poczucia bezpieczeństwa na osiedlu,
- grupy zajmujące się dbaniem o estetykę budynków lub terenu czy budowaniem boiska dla młodzieży,
- grupy, które przygotowują petycję do władz w sprawie przedłużenia linii miejskiego autobusu czy też remontu osiedlowej drogi.

Drugi wymiar samopomocy to wzajemna pomoc mieszkańców o podobnych problemach, doświadczających podobnych trudności. Dla nich grupa samopomocowa jest rodzajem grupy wsparcia. Grupy takie współtworzą np. samotne matki, osoby uzależnione, współuzależnione, rodziny opiekujące się osobami niepełnosprawnymi czy długotrwale bezrobotne. Przy tym pomoc wzajemna jest tu często uzupełniana o pomoc „jedni drugim”, gdy osoby bardziej doświadzone wspierają tych najsłabszych (np. w grupie AA trzeźwi alkoholicy są wsparciem dla osób dopiero trzeźwiejących, czasem ci pierwsi mogą wręcz prowadzić taką grupę wsparcia). Grupa wsparcia może też reprezentować interesy ogółu mieszkańców doświadczających określonych problemów, podejmując działania rzecznicze. Wówczas nabiera ona cech zadaniowych grupy obywatelskiej. Tak się dzieje, gdy np. matki samotnie wychowujące dzieci nie tylko wspierają się nawzajem, lecz także domagają się od władz lokalnych rozwijania infrastruktury wsparcia dla rodziny, z której mogłyby korzystać one same i inne samotne matki, jak również ogół rodziców wychowujących dzieci.

Z doświadczeń pracy środowiskowej prowadzonej przez pracowników socjalnych Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie we Włocławku

Osiedlowa Sekcja Pomocy Społecznej nr 2 „Zazamcze”

Na podstawie przeprowadzonych wywiadów środowiskowych, obserwacji pracowników socjalnych, rozmów oraz spotkania obywatelskiego z mieszkańcami ustalono najważniejsze potrzeby społeczne włocławskiego osiedla Leopoldowo. Tego rodzaju działania prowadzone od 2009 roku były początkiem procesu ożywiania lokalnej społeczności i aktywizowania jej na rzecz poprawy warunków życia.

Analiza struktury mieszkańców pozwoliła dość precyzyjnie określić i zobrazować społeczność, co umożliwiło zastosowanie skutecznych form oddziaływania i pobudzania aktywności społecznej.

Kolejnym etapem prac diagnostycznych, w myśl koncepcji „badanie i działanie”, była realizacja sondażowego projektu **Tęczowe osiedle**. Jego głównym celem były reintegracja społeczna rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz wzbudzenie aktywności społecznej poprzez podjęcie wspólnych działań zmierzających do poprawy warunków mieszkaniowych. Cele szczegółowe zakładały:

- budowanie systemu motywującego do podjęcia wspólnych działań na rzecz własnego środowiska,
- kształtowanie pozytywnych zmian w funkcjonowaniu społecznym poszczególnych mieszkańców i rodzin,
- formowanie pozytywnych postaw w działaniach społeczności mieszkańców jako grupy społecznej, prezentowanie społecznie pożądanых zachowań,
- wykonanie prac remontowych poprawiających estetykę pomieszczeń wspólnych w blokach,

- remont infrastruktury mieszkalnej – odnowienie i umożliwienie użytkowania wspólnych pomieszczeń sanitarnych,
- umożliwienie mieszkańcom Leopoldowa będącym w trudnej sytuacji materialnej odmalowania własnych mieszkań,
- wzrost poczucia odpowiedzialności mieszkańców za wspólne powierzchnie mieszkalne,
- wychowywanie młodych mieszkańców osiedla,
- upowszechnianie postaw akceptowanych społecznie i zachowań godnych naśladowania,
- zmiana stereotypów dotyczących mieszkańców osiedla funkcjonujących w szerszej społeczności wrocławian,
- kształtowanie wśród mieszkańców miasta nowego wizerunku mieszkańca Leopoldowa jako osób, które potrafią budować i dbać o wspólny majątek.

Działania podjęte na początku 2009 roku miały doprowadzić także do uzyskania informacji, na ile społeczność osiedla jest zainteresowana aktywną współpracą z MOPR. Przedsięwzięcie spotkało się z dużą akceptacją społeczną, w wyniku czego doczekało się pięciu kolejnych edycji. Ostatnia zakończyła się w 2011 roku. Na podstawie opracowanych wniosków ustalaliśmy wspólnie z mieszkańcami plan dalszych posunięć wykraczających poza malowanie klatek, a skierowanych do wszystkich grup wiekowych. Staraliśmy się odpowiednio dobrać i planować zadania, aby inicjować zmiany, dostarczać wiedzę i rozwijać umiejętności mieszkańców, tak aby w konsekwencji uwierzyli oni we własne możliwości i sami inicjowali oraz realizowali pomysły będące inspiracją i motywacją do zmiany na lepsze. W związku z tym wspólnie z mieszkańcami zrealizowane zostały kolejne projekty społeczne, m.in.:

Wszystko dla marzeń – projekt skierowany do starszej młodzieży (2009), dwie grupy wsparcia z elementami profilaktyki uzależnień pod hasłem **Wygraj ze słabością** (2010).

Działania te prowadzone były przez pracowników socjalnych oraz wspierane przez specjalistów Klubu Integracji Społecznej (KIS). W 2011 roku działania te obejmowały cztery grupy i były prowadzone przez KIS.

Z osób uczestniczących w zajęciach wyłoniła się grupa inicjatywna **Klubu AA „Iskierka”** działająca do dziś na terenie osiedla. Następnie w 2010 roku ruszyła **Biblioteka pod Dębem**, czyli zajęcia dla maluchów reaktywowane w styczniu 2012 roku prowadzone samodzielnie przez matki wolontariuszki – mieszkanki osiedla. Podobny charakter miały **Aerobik dla każdego** (2012) oraz **Podręczna biblioteka** (2012) – inicjatywa podjęta przez mieszkańców i samodzielnie przez nich realizowana.

Bardzo istotnym efektem realizowanych przedsięwzięć jest zawiązanie od stycznia 2012 roku zespołu **Przedstawicieli bloków**. Jest to grupa aktywnych mieszkańców starających się przy współpracy z organizatorem społeczności lokalnej pracować na rzecz rozwiązywania problemów i poprawy warunków życia społeczności osiedla Leopoldowo.

Efekty dotychczasowych działań:

- Mieszkańcy bloku przewidzianego do odnowienia zakupili we własnym zakresie farbę i odmalowali korytarz.
- Powstało boisko do plażowej piłki siatkowej.
- Powstała filia Klubu Integracji Społecznej na osiedlu.
- Pozyskano partnerów do stałej współpracy.
- Mieszkańcy sami decydują o sprawach, jakimi chcą się zająć (aerobik, podręczna biblioteczka, zajęcia dla najmłodszych, spotkania przedstawicieli bloków).
- W jednym z bloków powstał społeczny komitet, który ustalił warunki współpracy z administratorem budynku, chcąc wyegzekwować remont wspólnie użytkowanych toalet oraz inne ważne naprawy. Grupa ta utrzymuje porządek na swoim piętrze, a większość członków tego komitetu systematycznie zaczęła pokrywać opłaty czynszowe (grupa ta zintegrowała się podczas jednej z edycji **Tęczowego osiedla**).

- Pozyskano sześciu wolontariuszy współpracujących z naszym ośrodkiem na stałe (podpisane umowy) oraz trzech kandydatów na wolontariuszy.
- Wyłoniła się grupa około 10 osób, które chcą aktywnie uczestniczyć w życiu osiedla.
- Klub AA „Iskierka” – grupa finansuje się sama (kawa, herbata na spotkania kupowane są z drobnych dobrowolnych składek).

Publikacje w prasie i materiał w lokalnej telewizji spowodowały, że mieszkańcy osiedla stali się przykładem dla innych społeczności zamieszkujących osiedla socjalne. W 2010 roku lokatorzy bloku z innej części miasta zwrócili się z prośbą do naszej sekcji o pomoc w realizacji podobnego przedsięwzięcia. Efektem był kolejny zrealizowany projekt **Kolory i My**.

Promowanie działań mieszkańców osiedla ściśle wiąże się również ze zmianą wizerunku pracownika socjalnego, co ma znaczenie przy realizacji kolejnych projektów. Łatwiej znaleźć sponsorów i partnerów. Nie jesteśmy kojarzeni jedynie z rozdawaniem pieniędzy w formie zasiłków.

Poza grupami samopomocowymi animator inicjuje również grupy o charakterze edukacyjnym, a także same wydarzenia edukacyjne, np. prelekcje czy warsztaty, których celem jest podnoszenie wiedzy i umiejętności mieszkańców. Tematyka przedsięwzięć edukacyjnych może być bardzo szeroka i dotyczy zarówno umiejętności i kompetencji społecznych, jak i gospodarowania budżetem, wychowywania dzieci, poruszania się po rynku pracy czy też historii i tradycji danego miejsca.

Ważnym elementem w pracy animatora jest również ułatwienie mieszkańcom dostępu do informacji, np. poprzez organizowanie punktów informacji obywatelskiej lub dyżurów specjalistów na terenie danej społeczności. Dzięki temu mieszkańcy mogą poznać swoje prawa i uprawnienia, zdobyć wiedzę o tym, gdzie w konkretnych sprawach mogą szukać pomocy, czy też uzyskać informacje na temat sposobów rozwiązywania określonych problemów.

Animator lokalny, pracując w danej społeczności, promuje postawy prospołeczne. Poza motywowaniem do przystępowania do grup zachęca on również mieszkańców do podejmowania innych wyzwań związanych dla przykładu z organizowaniem form wzajemnej pomocy lub wymiany usług poprzez zainicjowanie Banku Czasu. Stara się ponadto zachęcić ludzi do podejmowania działań wolontariackich i stwarza warunki do rozwoju wolontariatu, np. przez utworzenie Klubu Wolontariusza.

Pracując z daną społecznością lokalną, animator nie skupia się na jednej sprawie, na inicjowaniu jednego rodzaju grup czy też na pracy z jedną grupą zajmującą się dbaniem do estetykę osiedla czy też remontem wiaty na przystanku autobusowym. Nie ogranicza się również do inicjowania działań akcyjnych związanych np. z sadzeniem drzewek czy wiosennym sprzątnięciem terenu. Jego celem jest systemowa długofalowa praca środowiskowa związana z inicjowaniem różnych działań samopomocowych, informacyjnych i edukacyjnych, włączających w proces zmiany coraz to nowe grupy mieszkańców. Animator dąży do jak największego nasycenia społecznej przestrzeni aktywnymi obywatelami, którzy poprzez udział w działaniach grupowych zwiększają nie tylko swoją wiedzę i umiejętności, ale przede wszystkim zdolności do współpracy oraz przejmowania odpowiedzialności, co wpływa na wzrost ich poczucia sprawstwa i wpływu na sytuację społeczności lokalnej, w której toczy się ich życie.

Reasumując, organizator społeczności lokalnej jako animator lokalny zajmuje się aktywizowaniem i mobilizowaniem mieszkańców i włączaniem ich w proces działań ukierunkowanych na zmianę społeczną, w szczególności przez inicjowanie różnego rodzaju grup zadaniowych oraz promowanie postaw aktywnych i prospołecznych zarazem. Rola animatora lokalnego

jest rolą złożoną i zazwyczaj wiąże się z koniecznością podejmowania innych ról, w tym badacza, analityka, inicjatora, motywatora, organizatora, mentora, doradcy, konsultanta oraz ewaluatora. Poszczególne działania, jak również cały proces, muszą być poddawane bieżącej ewaluacji w celu sprawdzenia ich efektywności i skuteczności.

Umiejętności animatora lokalnego

Umiejętności interpersonalne:

- komunikacja
- motywowanie
- asertywność
- wspieranie
- mediacja i negocjowanie
- perswazja
- rozpoznawanie stanów emocjonalnych i ich kontrola
- gratyfikowanie
- empatia
- współpraca

Umiejętności asystowania członkom społeczności w procesie organizowania się i działania:

- identyfikowanie mocnych i słabych stron społeczności, jej zasobów, problemów i szans rozwojowych
- budowanie relacji społecznych
- budowanie grupy
- facylitowanie procesów grupowych
- doradzanie w zakresie organizowania pracy i kierowania zespołem ludzkim
- budowanie i podtrzymywanie relacji współpracy międzygrupowej/ międzyorganizacyjnej

Umiejętności działania w sferze publicznej:

- występowanie na forach publicznych
- prowadzenie spotkań i zebrań
- komunikacja i edukacja publiczna
- koordynowanie

Umiejętności warsztatowe:

- metodyczne planowanie własnych działań i ich stała krytyczna analiza
- budowanie własnej relacji ze społecznością (zdobywanie autorytetu), jej podtrzymywanie oraz zamykanie (wycofanie się)
- pisanie projektów/programów i zarządzanie nimi
- fundraising
- korzystanie z superwizji/ prowadzenie jej
- podnoszenie własnych kwalifikacji

2

Organizator sieci społecznych

W roli organizatora sieci społecznych organizator społeczności lokalnej koncentruje swoją pracę w społeczności na budowaniu/rozbudowywaniu sieci społecznych – formalnych i nieformalnych, przebiegających zarówno wewnątrz społeczności, jak i wykraczających poza jej granice.

Podstawowe zadania organizatora sieci społecznych

- budowanie (umożliwianie/facultowanie procesu zawiązywania się) relacji społecznych między członkami społeczności
- budowanie własnych relacji z członkami społeczności („zwykłymi” i funkcyjnymi)
- służenie jako kanał lub dostarczanie kanału, dzięki któremu członkowie sieci pozostają w łączności/wzajemnych kontaktach
- zachęcanie ludzi i organizowanie im warunków (np. spotkań), aby ich wzajemne kontakty były podtrzymywane
- zasilanie sieci informacjami, ideami, entuzjazmem, wsparciem

Teoretyczne uzasadnienie roli organizatora sieci społecznych

Uzasadnieniem dla tak określonego przedmiotu i zakresu profesjonalnych aktywności składających się na rolę organizatora sieci społecznych jest znaczenie, jakie dla społeczności i jej członków mają (gęste) sieci społeczne. Znaczenie to można ujawnić, odwołując się do przynajmniej dwóch wzajemnie spójnych koncepcji rozwijanych przez współczesną socjologię: koncepcji kapitału społecznego, którego sieci społeczne są pierwotnym komponentem, oraz koncepcji społeczeństwa sieci, tj. społeczeństwa, w którym sieci społeczne stają się podstawową formą jego organizacji.

Prace prowadzone w ostatnich latach przez wielu socjologów dowodzą, że społeczności o wysokim poziomie kapitału społecznego są silniejsze, sprawniejsze i szybciej się rozwijają niż społeczności go pozbawione. Dla jednostek zaś posiadanie kapitału społecznego jest kluczowe dlatego, iż zwiększa on ich szanse życiowe.

Znaczenie kapitału społecznego wynika z korzyści, jakie daje on swoim dysponentom. Wchodzą tu w grę bardzo różnorodne dobra, zjawiska i procesy:

- Wysoki poziom kapitału społecznego oznacza, że w społeczności rozwija się klimat społecznego zaufania, kultywowane są normy zgeneralizowanej wzajemności, wzmacniane przez poczucie identyfikacji z miejscem, i orientacja na dobro wspólne, dzięki czemu ułatwione są współpraca i koordynacja działań. Lepiej rozwija się też gospodarka, obieg informacji jest szybki, a przede wszystkim niskie są koszty transakcyjne wymian na rynku. Dla społeczności nieocenione znaczenie ma także fakt, że kapitał społeczny to zasób produktywny – pozwala osiągać cele, które bez niego nie zostałyby zrealizowane w ogóle lub po wyższych kosztach. W biednych społecznościach kapitał społeczny nie zastąpi do końca kapitału finansowego, którego tam nie ma, ale pozwala efektywniej wykorzystywać zasoby dostępne.
- Ważne dla mieszkańców są ich wzajemne powiązania – członkostwo w różnego typu grupach dające dostęp do różnorodnych zasobów, którymi dysponują te grupy, a także ich członkowie. Posiadanie przez jednostki rozmaitych koneksji pozwala im sięgać po zasoby, które budują ich potencjał ekonomiczny i kulturowy kluczowy z punktu widzenia szans na osiągnięcie życiowego sukcesu.

Warunkiem koniecznym akumulacji kapitału społecznego jest (gęsta) sieć społeczna. Powiązania mogą mieć charakter zarówno horyzontalny, jak i wertykalny: w pierwszym przypadku łączą one osoby zajmujące podobne miejsce w strukturze społecznej (w tym w strukturze władzy), w drugim – osoby zajmujące pozycje odmienne. Należy jednak pamiętać, że nie każdy rodzaj tworzących sieć powiązań daje korzyści, o których mowa powyżej. Kapitału społecznego nie tworzą sieci oparte są na słabych powiązaniach, które łączą ludzi w gruncie rzeczy wzajemnie sobie obcych. Nie powstaje on także, gdy sieć opiera się wyłącznie na silnych więziach łączących bliskich sobie, „swoich” ludzi (członków rodziny, przyjaciół, krajan itp.). Istnieje ryzyko, iż w zamian za takie korzyści jak poczucie przynależności, zapewnianie wsparcia i ochrony, ułatwianie radzenia sobie z problemami jej uczestnicy będą zobowiązani podporządkować się regułom lojalności, które nie muszą być zgodne z ich indywidualnymi interesami i aspiracjami, a także z dobrem ogółu. Dla społeczności lokalnej dominacja sieci tego typu może być źródłem szkodliwych praktyk i zwyczajów, np. amoralnego familizmu, nepotyzmu, kumoterstwa. Optymalna dla akumulacji kapitału społecznego jest sytuacja, gdy w społeczności współwystępują gęste sieci oparte jednocześnie na obu typach powiązań: horyzontalnych i wertykalnych.

We współczesnych społeczeństwach, zwłaszcza w ponowoczesnych społeczeństwach dobrobytu, sieciowa forma organizacji wypiera, zastępuje inne formy organizacji, przede wszystkim te oparte na relacjach hierarchicznych. Horyzontalnie ułożone sieci społeczne oddziałują w poprzek tradycyjnych podziałów: na poszczególne obszary życia publicznego, jak polityka, kultura i gospodarka, na to, co prywatne, i to, co publiczne, oraz na to, co sformalizowane, i to, co nieformalne. Sieci są też podstawowymi kanałami wymiany wszelkiego rodzaju dóbr: symbolicznych (informacje, normy, wartości, idee itp.), materialnych (pieniądze, towary) i emocjonalnych (aprobata, szacunek, sympatia itp.). W praktyce włączenie się w sieci wymiany jest warunkiem dostępu do tych dóbr.

Przyjmuje się, że podstawową funkcją poziomych sieci jest facylitowanie przekraczających granicę poszczególnych podmiotów procesów współpracy i komunikacji. Funkcja ta ma szczególne znaczenie w sytuacjach złożonych, niepewnych, chaotycznych, których występowanie jest tak charakterystyczne dla współczesnego świata podlegającego intensywnym zmianom i częstym kryzysom. Gdy sytuacje takie mają miejsce, sieć pozwala zweryfikować posiadane informacje lub zdobyć nowe, co daje możliwość zorientowania się w bieżącej sytuacji i poznania jej szerszego kontekstu oraz uzgodnienia działania z innymi podmiotami, co z kolei sprzyja zapanowaniu nad sytuacją.

Można wskazać kilka szczegółowych funkcji sieci istotnych dla opartej na współpracy sprawności działania społeczności lokalnej, jej zdolności adaptacyjnych i rozwojowych. Sieci służą jako rozgałęzione i żywotne kanały komunikacji, dzięki temu: 1) informacje rozchodzą się sprawnie i docierają do możliwie

największej liczby jej członków, 2) wiedza o tym, co się dzieje, może być wspólnie podzielana, 3) ludzie mogą poznawać różne punkty widzenia prezentowane przez innych, ich zachowania zatem mogą być bardziej zrozumiałe i przewidywalne, 4) tworzy się przestrzeń dialogu, w której kształtować się może opinia publiczna oraz krystalizować kategoria dobra wspólnego.

Sieci wzmacniają podmiotowość społeczności: 1) rozwijają zdolności działających w niej do wywierania wpływu na instytucje publiczne i prywatne bądź na inne grupy – sprawowania kontroli nad decyzjami, które ich dotyczą lub dotyczą zasobów niezbędnych do osiągnięcia ważnych dla nich celów, 2) przydają pewności siebie, wiary i zaufania we własne możliwości i zdolności, 3) dostarczają wiedzy i umiejętności niezbędnych do analizowania i rozumienia procesów społecznych, ekonomicznych i politycznych kształtujących sytuację społeczności oraz poziom i jakość życia jej członków.

Zarządzający sieciami dysponują władzą, rozumianą jako zdolność wywoływania i kształtowania zdarzeń. Źródłem tej władzy nie są jednak hierarchiczne stosunki nadrzędności/podrzędności, lecz zdolność sterowania strumieniami wpływów i strukturalizowania w ten sposób sytuacji działania innych podmiotów.

Sieci są instrumentem facylitacji kolektywnych działań. Niejako wciągają swoich członków do działania – dają motywację, dostęp do zasobów, ułatwiają komunikację oraz interakcje. Sieć jest w stanie podtrzymywać zaangażowanie, gdy dynamika działania grupowego słabnie, a nawet je reaktywować, gdy ono ustanie.

Sieci sprzyjają spójności społecznej, są bowiem w stanie zbliżać i integrować ludzi i grupy, umożliwiają wzajemne poznanie i zrozumienie. W szczególności sieci mogą: 1) łagodzić lub rozładowywać występujące w społeczności napięcia i antagonizmy, 2) zapobiegać konfliktom.

Dla lokalnej społeczności ważne są zarówno sieci społeczne przebiegające wewnątrz niej, jak i powiązania, które włączają mieszkańców w sieci działające w innych społecznościach i na większych obszarach, jak region, kraj, kontynent. Budowa tego typu zewnętrznych powiązań jest szczególnie ważna dla społeczności o relatywnie niskim poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego, tym bardziej że często niedorozwój, marginalizacja jakiegoś obszaru są wynikiem jego pozostawania w izolacji. Kontakty zewnętrzne są dla tych społeczności ważne nie tylko dlatego, iż dzięki nim mają szanse trafić do nich zasoby, których im brakuje. Co najmniej równie istotny jest fakt, że dzięki włączaniu się w szersze sieci do tej pory niedostrzegane lub niedoceniane lokalne zasoby mogą nabrać wartości, stając się podstawą uruchomienia procesów endogennego rozwoju. Ten typ rozwoju ma w porównaniu z preferowaną w przeszłości koncepcją rozwoju egzogenego (tj. rozwoju, który następuje w wyniku aktywności zewnętrznych podmiotów i inwestowania zewnętrznych środków) tę przewagę, iż na ogół ma on charakter zrównoważony i przynosi społeczności trwałą zmianę, ponieważ podnosi jej społeczny i ekonomiczny potencjał.

Organizator sieci społecznych w teorii pracy środowiskowej

B

W teorii środowiskowej pracy socjalnej organizowanie sieci społecznych jako nowy rodzaj zadania w ramach organizowania społeczności lokalnej dopiero zdobywa sobie osobne miejsce. Wyznacza mu się jednak status znaczący – w networkingu rozumianym jako budowanie i podtrzymywanie sieci społecznych dostrzega się nowy paradygmat pracy środowiskowej. Fakt, że kwestia sieci społecznych przez tradycyjną teorię środowiskowej pracy socjalnej nie była wystarczająco doceniona, wynika z tego, iż teoria ta bazuje na dorobku nauk społecznych, przede wszystkim socjologii, te zaś odkryły wagę sieci społecznych i kapitału społecznego stosunkowo niedawno.

W tradycyjnej pracy socjalnej znaczenie sieci społecznych i ich tworzenia było i jest dostrzegane. Rzecz w tym, że sieć społeczną traktuje się tu instrumentalnie, jako środek czy też stan rzeczy warunkujący osiągnięcie specyficznych celów. Można wskazać przynajmniej dwa obszary pracy socjalnej, w których tworzenie sieci społecznych stanowi zadanie o kluczowym znaczeniu. Po pierwsze, chodzi tu o budowanie wsparcia społecznego rozumianego jako zasoby pomocy, z których można korzystać w sytuacjach trudnych. Zasoby te tkwią w dostępnych danej osobie/rodzinie sieciach społecznych tworzonych przede wszystkim przez silne więzi (rodzinne, przyjacielskie itp.). W ramach pracy socjalnej sieci te mogą być m.in.: aktywowane, rozbudowywane, łączone, koordynowane.

Drugim obszarem pracy socjalnej, w którym tradycyjnie stosuje się metodę sieciowania, jest animacja lokalna. W animacji lokalnej tworzenie sieci jest konieczne po to, by: 1) powstawały grupy zadaniowe – w tym przypadku zbudowanie sieci społecznej złożonej z członków społeczności stanowi naturalny, a jednocześnie nie do ominięcia etap przejściowy w procesie ich organizowania, 2) między istniejącymi w społeczności grupami, organizacjami formalnymi, instytucjami zawiązywały się relacje współpracy i współdziałania przybierające często formę słabiej lub silniej powiązanych koalicji lub mniej lub bardziej sformalizowanych partnerstw.

Mając powyższe na uwadze, należy zauważyć, że tym, co uzasadnia potraktowanie sieciowania jako nowego paradygmatu środowiskowej pracy socjalnej, jest fakt, iż tym razem stanowi ono cel (zadanie) autoteliczny. Chodzi bowiem o to, by społeczność jako taka była *dobrze powiązana*, co ma miejsce wówczas, gdy działają w niej stabilne struktury społeczne połączone gęstymi sieciami, zarówno formalnymi, jak i nieformalnymi. Jest to ważne, gdyż współczesny świat społeczny staje się systemem coraz bardziej złożonym i tylko takie – tj. dobrze powiązane i dzięki temu

39

dynamiczne – społeczności lokalne mogą w nim sprawnie funkcjonować, w szczególności adaptować się do warunków, okoliczności i sytuacji generowanych daleko poza jej granicami i, rzecz jasna, poza zasięgiem jej wpływów. Adaptacja taka nie jest możliwa, gdy społeczność jest izolowana, gdy panuje w niej stagnacja, a sieci są rzadkie, fragmentaryczne i niepowiązane ze sobą. Nie jest ona też możliwa, gdy społeczność jest w stanie chaosu: relacje i więzi są niestabilne i ulotne.

Rola organizatora sieci społecznych z konieczności pokrywa się w pewnym zakresie z rolą animatora lokalnego, zasadniczo wszakże wykracza poza nią. W szczególności organizator sieci społecznych:

- w daleko większym stopniu niż animator lokalny zainteresowany jest tworzeniem/podtrzymywaniem sieci nieformalnych,
- tworzy/ podtrzymuje nie tylko sieci, lecz także metasieci (tj. sieci złożone z sieci),
- a przede wszystkim: tworzy/podtrzymuje sieci i metasieci jako wartość samą w sobie.

Organizator sieci społecznych w działaniu

Rozwój społeczności lokalnej nie zależy wyłącznie od tego, czy rozwiązane zostaną problemy utrudniające życie mieszkańcom. Jest to oczywiście niezwykle ważne, ale dużo większe znaczenie mają wzrost otwartości ludzi na siebie, zwiększenie poziomu zaufania, budowanie sieci wzajemnych relacji i więzi, zmiana zorientowania myślenia mieszkańców z „ja” na „my”. Im bogatsze i trwalsze są wzajemne powiązania, tym większa jest szansa na podtrzymanie zdolności do podejmowania dalszych działań ukierunkowanych na rozwiązywanie problemów oraz rozwój. Podstawowym zadaniem organizatora sieci społecznych jest zatem inicjowanie i wspieranie takich działań, które umożliwiają i ułatwiają poznanie się ludzi oraz nawiązywanie między nimi pozytywnych relacji i budowanie sieci społecznych powiązań. Tego rodzaju działania są zgodne z zapisami ustawy o pomocy społecznej z 2004 roku, które określają, że „pomoc społeczną organizują organy administracji rządowej i samorządowej, współpracując w tym zakresie, na zasadzie partnerstwa, z organizacjami społecznymi i pozarządowymi, Kościołem Katolickim, innymi kościołami, związkami wyznaniowymi oraz osobami fizycznymi i prawnymi” (art. 2 ust. 2).

Podczas wchodzenia w role inicjatora, pośrednika, łącznika, moderatora czy też facylitatora celem organizatora sieci społecznych jest rozwijanie współdziałania na różnych poziomach i między różnymi podmiotami:

- między poszczególnymi mieszkańcami,
- między grupami mieszkańców,
- między poszczególnymi lokalnymi instytucjami/organizacjami,
- między instytucjami/organizacjami a mieszkańcami,
- między mieszkańcami a władzą.

Inicjowanie i podtrzymywanie relacji, powiązań międzyludzkich nie ogranicza się do działań wewnątrz danej społeczności, ale obejmuje również budowanie sieci powiązań z bliższym oraz dalszym otoczeniem. Wiąże się zatem z procesem sieciowania zarówno na poziomie mikro- i mezospołeczności, jak i na poziomie makrospołecznym.

Organizator sieci społecznych dysponuje szerokim katalogiem narzędzi służących inicjowaniu kontaktów i budowaniu wzajemnych relacji, od zwykłych spotkań przez wspólne działania i zabawę (ludzi najlepiej łączy wspólna praca i wspólna zabawa) aż po budowanie lokalnych partnerstw.

Podstawowym zadaniem organizatora sieci społecznych jest inicjowanie spotkań z mieszkańcami (także z udziałem osób funkcyjnych reprezentujących lokalne władze, instytucje oraz organizacje), które umożliwiają wzajemne poznanie się, wymianę poglądów, wspólne omówienie problemów i, co najważniejsze, wypracowanie wspólnych pomysłów na ich rozwiązanie. Znalezienie wspólnych celów zbliża ludzi i stwarza szansę na podjęcie przez nich wspólnych działań, a w konsekwencji na zbudowanie między nimi relacji i sieci powiązań. Ostatecznym celem takich spotkań jest doprowadzenie do połączenia aktywnych mieszkańców w grupy obywatelskie, którym przyświecają wspólne cele, związane z realizacją konkretnych działań ukierunkowanych na rozwiązanie określonych problemów. W tym przypadku nie ma znaczenia, czy celem konkretnej grupy będzie napisanie petycji do władz spółdzielni, czy posprzątanie terenu i posadzenie kwiatów. Ważne jest to, że kilka czy kilkanaście osób zawiązało grupę i chce razem prowadzić działania na rzecz społeczności.

Fakt, że zawiązała się grupa, nie kończy jednak pracy organizatora sieci społecznych. Pracując z grupą obywatelską, nie może on skupiać się wyłącznie na zadaniu, do którego wykonania grupa ta została utworzona. To, iż dzięki niej na danym terenie będzie np. czystiej i ładniej, bo posprzątane zostały śmieci i rosną kwiaty, jest oczywiście ważne, ale nie najważniejsze. Celem pracy organizatora sieci społecznych jest czuwanie nad procesem budowania więzi wewnątrz grupy. Składają się na to obserwowanie funkcjonowania grupy, inicjowanie kontaktów między uczestnikami, wzmacnianie wzajemnych relacji i więzi, reagowanie w sytuacjach konfliktowych. Chodzi o to, żeby wspólna praca w ramach obywatelskiej grupy zadaniowej zaowocowała powstaniem możliwie trwałej sieci wzajemnych powiązań między uczestnikami grupy „aktywnych” także po wykonaniu postawionego przed grupą zadania. Ich podtrzymywanie wiąże się z włączaniem tych osób w kolejne działania i proces sieciowania z innymi osobami lub grupami z danej społeczności. Podobny mechanizm powinien towarzyszyć innym działaniom, np. edukacyjnym, kiedy poza procesem wspólnego uczenia się konieczne jest dbanie o budowę wzajemnych relacji między uczestnikami. Włączenie w proces organizowania społeczności lokalnych dotyczy nie tylko pojedynczych osób, lecz także istniejących grup w celu budowania ich relacji z innymi podmiotami danej społeczności. Ważne w tym zakresie jest również wyszukiwanie oraz wspieranie lokalnych liderów, którzy mogą gromadzić wokół siebie jednostki i grupy, budując z nimi sieci wzajemnych powiązań.

Z doświadczeń pracy środowiskowej prowadzonej przez pracowników socjalnych MOPR we Włocławku

Osiedlowa Sekcja Pomocy Społecznej nr 2 „Zazamcze”

Podczas realizacji pierwszych projektów jednym z podstawowych dążeń było wyłonienie i pozyskanie lokalnych liderów, dzięki którym byłoby możliwe inicjowanie działań zmierzających do rozwiązania następujących ważnych kwestii społecznych. Wszystkie edycje projektu **Tęczowe osiedle** mającego na celu aktywizowanie społeczności lokalnej osiedla Leopoldowo umożliwiły nam osiągnięcie założonego celu.

Obserwowaliśmy, jak mieszkańcy współpracują ze sobą, kto jest autorytetem, kto wyróżnia się odpowiedzialnością za powierzone zadania, kto ma wpływ na pozostałych mieszkańców, jakie są kanały komunikacyjne. Na podstawie tych informacji staraliśmy się wzmocnić i dowartościować najbardziej zaangażowane jednostki, które potrafiły skupić wokół zadania najwięcej osób. Tworzyła się między ludźmi specyficzna więź, relacje oparte na działaniu zmierzającym do osiągnięcia wspólnego celu; można powiedzieć, że była to wewnętrzna sieć kontaktów, dzięki której możliwa stała się realizacja kolejnych projektów.

Narzędziem wspomagającym budowanie sieci powiązań i współpracy jest inicjowanie różnego rodzaju imprez okolicznościowych o charakterze integracyjnym. Po pierwsze, ten rodzaj działań ułatwia nawiązywanie kontaktów między aktywnymi mieszkańcami i przedstawicielami lokalnych instytucji i organizacji. Po drugie, stwarza okazję do poszerzania sieci społecznych relacji i więzi (jeśli tylko imprezy mają charakter otwarty). Przestrzeń dla nowych kontaktów można stworzyć przez włączenie w program imprezy m.in. konkursów dla różnych osób i grup oraz prezentacji działań, osiągnięć formalnych i nieformalnych grup funkcjonujących w danej społeczności (istniejących wcześniej lub zawiązywanych w procesie organizowania społeczności lokalnej), jak i lokalnych instytucji oraz organizacji (występy, wystawy, stoiska, prezentacje na scenie itp.).

Lokalne wydarzenia są również okazją do zaproszenia przedstawicieli samorządu lokalnego, w tym radnych. Ich udział pozwala mieszkańcom poznać przedstawicieli władzy, a tym ostatnim zbliżyć się do zwykłych ludzi, poznać ich realne problemy, a przede wszystkim dostrzec ich potencjał. Może to zaowocować pobudzeniem zainteresowania sprawami danej społeczności oraz pozyskaniem wsparcia w działaniach ukierunkowanych na zmianę społeczną. Stanowi to zaczątek budowania sieci współdziałania między mieszkańcami a osobami funkcyjnymi.

Organizowanie sieci społecznych jest ponadto związane z inicjowaniem współdziałania między lokalnymi instytucjami i organizacjami oraz między nimi a mieszkańcami. Jest to zgodne z art. 45 ust. 1 pkt 2 ustawy o pomocy społecznej z 2004 roku, który stanowi, że praca socjalna powinna być prowadzona ze społecznością lokalną w celu „zapewnienia współpracy i koordynacji działań instytucji i organizacji istotnych dla zaspokajania potrzeb członków społeczności”.

Ważne jest poznanie lokalnych zasobów instytucjonalnych różnych branż i w różnych obszarach działania. Proces diagnozowania wiąże się z nawiązaniem dialogu z rozpoznawanymi instytucjami i poinformowaniem ich przedstawicieli o idei organizowania społeczności lokalnej. Kolejnym krokiem jest zaproszenie do współpracy ukierunkowanej na rozwiązywanie problemów. Budowaniu relacji z instytucjami służy organizowanie wspólnych spotkań, podczas których przedstawiciele różnych instytucji i organizacji mogą się wzajemnie poznać, dookreślić swoje możliwości i kompetencje oraz wypracować plany wspólnych działań. Niezwykle istotne w procesie sieciowania instytucji i organizacji (w ten proces mogą być również włączani przedstawiciele władz samorządowych, w tym radni) jest poświęcenie odpowiedniej ilości czasu na wzajemne poznanie, nawiązanie relacji, wypracowanie celów i zasad wspólnej pracy oraz określenie korzyści, jakie wspólne działania przyniosą poszczególnym osobom, organizacjom i instytucjom. Zaniedbania w tym zakresie mogą wypaczyć ideę współpracy, a przedstawiciele organizacji i instytucji zamiast partnerami w procesie organizowania społeczności lokalnej stają się jedynie wykonawcami zleconych zadań.

Budowanie sieci współpracy jest procesem, podczas którego organizator sieci wzmacnia poszczególne osoby, grupy mieszkańców i całą społeczność. Podsyca zaangażowanie, wspiera w trudnych chwilach oraz wspomaga w rozwiązywaniu pojawiających się trudności lub konfliktów. Istotne jest również budowanie poczucia wspólnoty poprzez uczestniczenie w całym procesie działań, od planowania po ewaluację, oraz relacji koleżeńskich, które bardziej łączą ludzi niż oficjalne kontakty. Znaczące jest również zapobieganie znudzeniu się przez wprowadzenie nowych elementów, nowych spraw, wywoływanie dyskusji na nowe tematy.

Sieci współdziałania z lokalnymi instytucjami i organizacjami, w które włączani są zwykli mieszkańcy, a także przedstawiciele władz samorządowych, mogą przybierać różne formy. Budowane mogą być np. koalicje problemowe lub lokalne partnerstwa. Koalicje problemowe są budowane w celu rozwiązania konkretnego problemu lub zrealizowania określonego przedsięwzięcia, np. lokalnej imprezy. Ich wadą jest to, że po realizacji zadania przestają istnieć. Zadaniem dla organizatora sieci jest zatem podtrzymywanie zaangażowania uczestników danej koalicji oraz wykorzystywanie ich potencjału w innych przedsięwzięciach.

Lokalne partnerstwa ze względu na charakter oddziaływania mogą przybierać formę partnerstwa ukierunkowanego wyłącznie na konkretną społeczność czy grupę lub formę partnerstwa strategicznego, w kręgu zainteresowania którego leży szersza społeczność, np. dzielnicy lub całej gminy. Nie muszą one mieć charakteru formalnego, chociaż organizator sieci powinien brać pod uwagę to, że podpisanie deklaracji, umowy może być czynnikiem spajającym daną grupę poprzez stworzenie określonej struktury społecznej.

Z doświadczeń pracy środowiskowej prowadzonej przez pracowników socjalnych MOPR we Włocławku

Osiedlowa Sekcja Pomocy Społecznej nr 2 „Zazamcze”

46

Ponieważ rozwiązanie niektórych kwestii wykraczało poza finansowe i fizyczne możliwości samej społeczności, powstała konieczność pozyskania partnerów z zewnątrz, którzy wspieraliby poszczególne projekty i umożliwili ich realizację. Stąd zaproszono do współpracy Stowarzyszenie „Teatr Nasz”, które wspólnie z zespołem kuratorów sądowych w 2010 roku skupiło się na organizacji czasu wolnego dla młodzieży w wieku 15–18 lat, wobec której sąd zastosował środek wychowawczy. Był to projekt konkursowy Szansa – Aktywizacja Społeczno-Zawodowa Młodzieży Trudnej na Kujawach i Ziemi Dobrzyńskiej. Młodzież uczestnicząca w tym przedsięwzięciu, idąc za przykładem dorosłych, we własnym zakresie wymalowała pomieszczenia, w których odbywały się zajęcia, a także wykonała boisko do plażowej piłki siatkowej. Działania te były oparte na projekcie socjalnym realizowanym przez MOPR Wszystko dla marzeń. Dzięki wsparciu partnerów dostarczyliśmy farbę, a także piasek na boisko, a młodzież wykonała wszelkie inne prace.

Realizacja projektu Biblioteka pod Dębem była możliwa dzięki współpracy z filią Biblioteki Miejskiej, która dostarczała książki i materiały do zajęć manualnych. Wspomniana biblioteka współpracuje z nami do dziś również w działaniach skierowanych do innych społeczności terytorialnych. Można powiedzieć, że w trakcie realizacji projektów w latach 2009–2012 stworzyliśmy wspólnie zewnętrzną sieć współpracy ze społecznością osiedla Leopoldowo, w skład której wchodzi m.in. firma AKSO NOBEL oraz spółka Arteks, skąd otrzymaliśmy farby i materiały budowlane. Nieoceniona była również pomoc Wydziału Gospodarki Lokalowej Urzędu Miasta Włocławek oraz administratora budynków Zarządzenie i Obrót Nieruchomościami Spółka z o.o. „Zarządca”, której pracownik oszacował, jaka ilość materiałów będzie niezbędna do wykonania remontu wskazanych przez mieszkańców powierzchni. Partnerami byli również:

- świetlica profilaktyczno-wychowawcza,
- kurator sądowy pracujący na terenie osiedla oraz za jego pośrednictwem Stowarzyszenie „Teatr Nasz”,
- Biblioteka Miejska,
- Apteka Radosna,
- Kujawska Spółdzielnia Mleczarska oraz inni drobni darczyńcy.

Bardzo istotnym partnerem jest powstały na osiedlu Klub Integracji Społecznej, który wspiera nas specjalistami nie tylko z zakresu uzależnień. Siedziba KIS jest dla nas ważnym zasobem lokalowym – miejscem, gdzie możemy spotykać się z mieszkańcami i gdzie mogą być realizowane inne ważne inicjatywy społeczne.

Reasumując, podstawowym zadaniem organizatora sieci społecznych jest skupianie różnych podmiotów jednostkowych i zbiorowych wokół ważnych z punktu widzenia społecznego spraw oraz łączenie ich w sieć wzajemnych relacji i powiązań. Działania z tego zakresu są ciągłym procesem, w którym nie wystarczy poznawać ze sobą ludzi i doprowadzić do podjęcia przez nich wspólnych działań. Warunkiem koniecznym jest stałe wspieranie, motywowanie, podtrzymywanie zaangażowania oraz rozszerzanie i zagęszczanie sieci wzajemnych relacji oraz współdziałania. Realizacja tych zadań wiąże się z koniecznością przyjmowania przez organizatora sieci społecznych ról: badacza, inicjatora, inspiratora, moderatora, facylitatora, negocjatora, mediatora, pośrednika, łącznika.

Umiejętności organizatora sieci społecznych

Umiejętności interpersonalne:

- komunikacja
- motywowanie
- asertywność
- wspieranie
- mediacja i negocjowanie
- perswazja
- rozpoznawanie stanów emocjonalnych i ich kontrola
- gratyfikowanie
- empatia

Umiejętności w zakresie budowania sieci społecznych:

- aranżowanie warunków nawiązywania kontaktów i zawiązywania się relacji społecznych
- dobór odpowiednich do rodzaju sieci mechanizmów komunikacji i współpracy
- podtrzymywanie aktywności sieci i poszczególnych jej członków
- budowanie i podtrzymywanie metasieci

Umiejętności działania w sferze publicznej:

- występowanie na forach publicznych
- prowadzenie spotkań i zebrań
- komunikacja i edukacja publiczna
- koordynowanie

Umiejętności warsztatowe:

- metodyczne planowanie własnych działań i ich stała krytyczna analiza
- budowanie własnej relacji ze społecznością (zdobywanie autorytetu), jej podtrzymywanie oraz zamykanie (wycofanie się)
- stosowanie metod i technik pracy grupowej (warsztatowej)
- opracowywanie biuletynów informacyjnych
- pisanie projektów/programów i zarządzanie nimi
- fundraising
- korzystanie z superwizji i prowadzenie jej
- wykorzystywanie technologii informacyjnych
- podnoszenie własnych kwalifikacji

3

Lokalny polityk społeczny

Podejmując rolę lokalnego polityka społecznego, organizator społeczności lokalnej koncentruje swoją pracę w społeczności na asystowaniu jej członkom we włączaniu się i w aktywnym uczestniczeniu w procesach podejmowania i wdrażania decyzji dotyczących spraw publicznych, które są prowadzone przez organy władzy publicznej przede wszystkim działające na szczeblu gminnym, a które bezpośrednio dotyczą interesów mieszkańców.

Podstawowe zadania lokalnego polityka społecznego

- badanie lokalnych potrzeb i zasobów
- organizowanie i moderowanie zespołów strategicznego planowania
- moderowanie spotkań planistycznych, strategicznych (na poziomie, osiedla, dzielnicy, gminy)
- identyfikacja różnorodnych potrzeb przez spotkania z grupami problemowymi, grupami interesu
- współpraca z podmiotami i aktorami społecznymi dla potrzeb planowania i tworzenia strategii rozwiązywania problemów społecznych

Teoretyczne uzasadnienie roli lokalnego polityka społecznego

Uzasadnieniem dla tak określonego przedmiotu profesjonalnych aktywności składających się na rolę lokalnego polityka społecznego jest znaczenie, jakie partycypacja publiczna ma dla jakości, sprawności i skuteczności zarządzania sprawami publicznymi i prowadzenia polityk publicznych. Istnieje współcześnie zgoda co do słuszności założenia, które mówi, że zarządzanie publiczne, niezależnie czy rozumiane tradycyjnie, czy też w bardziej nowoczesny sposób, jest lepszej jakości – sprawniejsze i skuteczniejsze – gdy uczestniczą w nim obywatele.

W ujęciu tradycyjnym zarządzanie publiczne stanowi wyłączną domenę administracji państwowej, co więcej, w funkcji tej nie powinna być ona ograniczana, a tym bardziej zastępowana przez innych uczestników życia publicznego. Nie wynika to tylko z powodów czysto formalnych, ale także z obowiązujących w tym modelu zarządzania sprawami publicznymi pragmatycznych zasad dobrego rządzenia, które podkreślają przede wszystkim wiedzę ekspercką specjalistów oraz technokratyczne umiejętności urzędników. Niemniej jednak także w tym modelu angażowanie obywateli w procesy decyzyjne jest potrzebne dla uzyskania społecznej akceptacji działań administracji, bez której trudno przyjęte rozwiązania wprowadzić w życie.

Można wskazać kilka szczegółowych korzyści, jakie partycypacja publiczna daje tradycyjnemu zarządzaniu publicznemu:

- Dzięki uwzględnieniu unikatowych doświadczeń i wiedzy posiadanych przez członków lokalnej społeczności, a dotyczących występujących w niej potrzeb i problemów, ich charakteru i uwarunkowań, możliwych do zastosowania kierunków działania i czynników wpływających na szanse powodzenia projektowanych działań jakość wypracowywanych decyzji może być lepsza.
- Uwzględnianie punktów widzenia członków społeczności może co prawda wydłużyć proces decyzyjny (uzgadnianie stanowisk i poszukiwanie rozwiązań często wymaga czasu), jednak zwiększa ono prawdopodobieństwo, że wypracowana w ten sposób decyzja będzie trafna i w związku z tym jej wdrażanie nie napotka oporu mieszkańców. Ostatecznie zatem zakładane rezultaty zostaną osiągnięte w pełniejszym zakresie, szybciej i po możliwie najniższych kosztach.

Ponadto partycypacyjne wypracowywanie rozwiązań:

- sprzyja budowaniu społecznego konsensusu,
- zapobiega pojawianiu się konfliktów,
- wzmacnia wiarygodność i legitymizację władz publicznych,
- zachęca członków społeczności do angażowania się w sprawy publiczne.

Wskazane powyżej korzyści przesądzają o tym, że społeczność, której członkowie uczestniczą w procesach decyzyjnych, jest lepiej zarządzana, pojawia się w niej mniej problemów, a te, które występują, są skuteczniej i efektywniej rozwiązywane.

W tradycyjnym modelu zarządzania publicznego partycypacja członków społeczności jest traktowana jako czynnik legitymizujący działania administracji publicznej. W obecnie promowanych modelach zorientowanych na sprostanie wyzwaniom współczesnego świata w obliczu malejących w tym względzie możliwości biurokratycznych struktur państwa partycypacja publiczna jest już elementem konstytutywnym. Należy dodać, iż aplikacja modeli, o których tu mowa, jest możliwa i uzasadniona przede wszystkim w zarządzaniu publicznym prowadzonym na szczeblu lokalnym.

Po pierwsze, chodzi o model zarządzania publicznego, którego centralnym pojęciem jest *public governance*. W modelu tym zarządzanie nie jest domeną struktur państwowych, lecz procesem, w którym uczestniczą też podmioty sektora publicznego i prywatnego. Dzięki temu „władza nad”, którą dysponuje administracja państwowa, a która w warunkach współczesnego życia społecznego okazuje się niewystarczająca, jest zastępowana „władzą do” – zdolnością do osiągania celów przez mobilizowanie rozmaitych zasobów i aktorów. „Władza do” opiera się na kooperacji międzysektorowej i wymaga uczestnictwa różnego typu interesariuszy, w tym mniej lub bardziej zorganizowanych obywateli. O ile zatem w tradycyjnym modelu zarządzania publicznego uczestnictwo członków lokalnych społeczności było jedynie środkiem umożliwiającym lepsze zarządzanie, o tyle w kulturze *public governance* jest niemal bezwzględna potrzeba, ponieważ znalezienie skutecznych rozwiązań dla współczesnych problemów i ich wdrożenie wykracza poza możliwości sprawcze administracji państwowej. Co więcej, w procesach zarządzania publicznego, o których tu mowa, rola podmiotów reprezentujących sektor publiczny wcale nie musi być centralna, wręcz przeciwnie – zakłada się, że relacje pomiędzy uczestniczącymi w nich interesariuszami powinny mieć charakter partnerski.

Po drugie, chodzi o zarządzanie publiczne, które odwołuje się do idei demokracji bezpośredniej. W tym modelu administracja państwowa ogranicza swoje kompetencje władcze, przekazując część uprawnień decyzyjnych w ręce obywateli. W gruncie rzeczy możliwe są tu dwie opcje: 1) wypracowanie strategicznych planów lub propozycji rozwiązania konkretnych spraw dokonuje się w trakcie

wspólnej, partnerskiej pracy obywateli – przedstawicieli lokalnej społeczności (w tym lokalnej gospodarki) oraz przedstawicieli administracji państwowej, 2) wypracowanie takich strategii i rozwiązań powierzone zostaje obywatelom – przedstawicielom lokalnej społeczności (w tym lokalnej gospodarki). W obu tych przypadkach rola administracji państwowej sprowadzona jest do funkcji „technicznych”: dbania, by wypracowane ustalenia mieściły się w obowiązującym porządku prawnym i odpowiadały zasadom regulującym system finansów publicznych, a następnie przełożenia ich na formalne akty prawne i decyzje administracyjne. Zatem uczestnictwo mieszkańców w procesach zarządzania publicznego nie jest już tylko rozpoznaną potrzebą społeczną, ale stanowi o istocie tych procesów.

Partycypacja publiczna to nie tylko udział członków społeczności w procesach decyzyjnych przebiegających na poziomie organów władzy publicznej (uchwałodawczej i wykonawczej), lecz także udział w realizowaniu lokalnych polityk publicznych. W szczególności chodzi tu o udział w procesach wytwarzania różnego typu usług społecznych, w takich obszarach jak edukacja, kultura, ochrona zdrowia czy pomoc społeczna, wyrażający się wywieraniem przez członków społeczności wpływu na funkcjonowanie instytucji (np. szkoły, ośrodka zdrowia, ośrodka kultury, placówki pomocy społecznej) bezpośrednio świadczących owe usługi. Wpływ ten jest ze swej natury stopniowalny i może polegać na: 1) jednostronnym informowaniu o jakości usług lub działaniu odpowiedzialnych za nie instytucji, 2) współkształtowaniu jakości usług przez angażowanie się, ustalanie bieżących zasad i reguł ich świadczenia, 3) współudziale w procesie wytwarzania usług poprzez samodzielne wykonywanie pewnych zadań, 4) (współ)wypracowywaniu rocznych i wieloletnich planów i strategii rozwoju tych usług. Zasadniczy sens angażowania się członków lokalnych społeczności w procesy wytwarzania usług publicznych polega na tym, że wywierając nawet niewielki wpływ na instytucje je świadczące, podnoszą oni krańcową efektywność tych usług, czyli osiągany za ich pośrednictwem poziom zaspokojenia własnych potrzeb.

Pożytki wynikające z partycypacji publicznej są wymierne, dlatego władze publiczne i podległe im instytucje powinny być na nią otwarte, rozwijać ją i wspierać. Na ogół tak jest, choć nie zawsze. Warto w związku z tym przypomnieć, że władze demokratycznym obywateli mają niezbywalne prawa polityczne. Jeśli zatem gdzieś władze lub instytucje publiczne nie chcą włączać członków społeczności w procesy zarządzania publicznego oraz wytwarzania usług społecznych, mogą oni wywierać na nie presję i wykorzystując swoje obywatelskie uprawnienia, stosować w tym celu wszelkie dopuszczalne prawnie metody akcji politycznej. Wywieranie tego typu presji to, innymi słowy, szczególny, lecz pełnoprawny rodzaj partycypacji publicznej.

Lokalny polityk społeczny w teorii pracy środowiskowej

Rola lokalnego polityka społecznego łączy w sobie działania zorientowane na oba podstawowe dla środowiskowej pracy socjalnej wyzwania praktyczne: 1) poprawę funkcjonującego w społeczności zinstytucjonalizowanego systemu usług społecznych oraz 2) poprawę funkcjonowania społeczności jako takiej. W odniesieniu do pierwszego z tych wyzwań misja lokalnego polityka społecznego polega na dostarczaniu właściwym organom władzy publicznej oraz instytucjom publicznym i organizacjom odpowiedzialnym za bezpośrednie świadczenie usług społecznych (w szerokim rozumieniu tego pojęcia) różnego typu informacji (np. danych o potrzebach społecznych, propozycji rozwiązań pewnych kwestii), dzięki którym mogą one podejmować trafne i korzystne dla mieszkańców decyzje planistyczne i dotyczące bieżącego zarządzania. W odniesieniu do drugiego wyzwania misja organizatora społeczności lokalnej podejmującego rolę lokalnego polityka społecznego to uruchamianie/wzmacnianie procesu partycypacji publicznej, który poprawia funkcjonowanie społeczności, zapewniając trwałe mechanizmy dwustronnej komunikacji pomiędzy społecznością a władzami i instytucjami publicznymi oraz obywatelskiego wpływu na zarządzanie sprawami publicznymi. Oba mechanizmy stanowią podstawę wiarygodności demokratycznego ładu.

Teoria środowiskowej pracy socjalnej przyjmuje, że odpowiednie dopasowywanie oferty usług społecznych do potrzeb społeczności może mieć miejsce wówczas, gdy władze/ instytucje publiczne: 1) podejmują decyzje/ przyjmują rozwiązania na podstawie rzetelnie zebranych i przeanalizowanych danych empirycznych, 2) działają pod kontrolą/presją członków społeczności, w szczególności tych, których te działania bezpośrednio dotyczą. Należy podkreślić, iż lokalny polityk społeczny przyczynia się do spełnienia obu tych warunków:

- Umożliwia zbieranie, a w następstwie udostępnianie danych o potrzebach i problemach społeczności. Są to dane wiarogodne, gdyż pochodzą bezpośrednio od interesariuszy, co nie zmienia faktu, że władze i instytucje publiczne powinny zbierać i analizować informacje pochodzące także z innych źródeł.
- Asystuje członkom społeczności w organizowaniu się po to, by poddawać społecznej kontroli/presji władze, instytucje publiczne.

W teorii środowiskowej pracy socjalnej przyjmuje się, że procesy informowania władz i instytucji publicznych oraz poddawania ich społecznej kontroli mogą przebiegać zarówno w warunkach społecznego konsensusu – wówczas mają one formę współpracy władz/ instytucji publicznych i mniej lub bardziej sformalizowanych grup zadaniowych złożonych z członków społeczności – jak i w warunkach konfliktu. W przypadku gdy w społeczności istnieją napięcia, w szczególności gdy ich źródłem jest zaniedbywanie przez lokalne władze i instytucje publiczne potrzeb, interesów, aspiracji członków społeczności bądź pewnej jej części, procesy, o których mowa, mogą przyjmować formę publicznego sporu. Jeśli spór taki występuje, członkowie społeczności mają pełne prawo sięgania po metody i techniki działania stosowane w sytuacjach społecznego konfliktu, akceptowane w warunkach demokratycznego ładu. Postępowanie takie ma swoje szczególne uzasadnienie, gdy zaniedbania leżące u podstaw publicznego sporu łamią zasady sprawiedliwości społecznej.

Powyższe uwagi pokazują, że działając w roli lokalnego polityka społecznego, organizator społeczności lokalnej w istocie prowadzi pewien szczególny rodzaj pracy animacyjnej. Wyróżnia ją obszar spraw, których ona dotyczy – są to mianowicie sprawy z zakresu zarządzania publicznego, w tym kształtowania lokalnych polityk publicznych.

Lokalny polityk społeczny w działaniu

C

Proces organizowania społeczności lokalnej nie może ograniczać się do pracy skupionej wyłącznie na animowaniu, aktywizowaniu czy też budowaniu sieci społecznych na poziomie mikro- lub mezospołeczności. Powinien on obejmować szerszy kontekst społecznego działania, co wiąże się z koniecznością włączania ośrodków pomocy społecznej oraz ich pracowników w nurt kreowania lokalnej polityki społecznej. Podejmowaną przez pracownika socjalnego – organizatora społeczności lokalnej rolę lokalnego polityka społecznego można rozpatrywać w trzech wzajemnie uzupełniających się wymiarach.

Pierwszy jest związany z diagnozowaniem oraz analizowaniem, przy udziale lokalnych partnerów, sytuacji na terenie podległym danemu pracownikowi lub zatrudniającej go instytucji – może to być osiedle, dzielnica, miasto, gmina – zarówno pod względem występujących problemów, jak i potencjału rozwojowego. Celem tego rodzaju działań jest opracowanie mapy danego terenu uwzględniającej: (1) lokalizację zagrożeń i problemów występujących w społeczności, ze szczególnym uwzględnieniem obszarów marginalizowanych i zaniedbanych oraz (2) lokalizacji zasobów do wykorzystania w działaniach o charakterze interwencyjnym lub prewencyjnym. W procesie diagnostyczno-analitycznym dokonywana jest również ocena realizowanych już programów/projektów w celu sprawdzenia ich skuteczności oraz efektywności. Po rozpoznaniu sytuacji organizator społeczności lokalnej jako lokalny polityk społeczny prezentuje wyniki swojemu bezpośredniemu przełożonemu, a za jego pośrednictwem władzy oraz szerszej społeczności.

Drugi wymiar działań lokalnego polityka społecznego wiąże się z planowaniem, czyli opracowywaniem dostosowanej do faktycznych potrzeb i problemów strategii oraz wynikających z niej programów ukierunkowanych na rozwiązywanie lokalnych problemów, zapobieganie niekorzystnym sytuacjom, oraz wspieraniem w rozwoju grup i społeczności. Myślenie planistyczne (w szczególności o charakterze partycypacyjnym) należy do podstawowych cech profesjonalnego działania i jest ściśle związane z rolą lokalnego polityka społecznego. Obowiązek planowania nakłada na instytucje pomocy społecznej ustawa o pomocy społecznej. Jej zapisy stanowią, że zadaniem obowiązkowym gminy jest „opracowanie i realizacja gminnej strategii rozwiązywania problemów społecznych ze szczególnym uwzględnieniem programów pomocy społecznej, profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych i innych, których celem jest integracja osób i rodzin z grup szczegól-

57

nego ryzyka” (art. 17 ust. 1 pkt 1), zaś zgodnie z art. 110 pkt 4 to „ośrodek pomocy społecznej koordynuje realizację strategii”.

Planowanie strategiczne nie powinno ograniczać się do spraw związanych z ubóstwem materialnym mieszkańców. Powinno uwzględniać także pozamaterialne czynniki społecznej marginalizacji i zwracać uwagę na sprawy związane z integracją społeczną. Należy przy tym pamiętać, że najbardziej skuteczne działania z zakresu integracji społecznej pojawiają się zazwyczaj na najniższym poziomie, czyli w społeczności lokalnej. Dlatego to społeczność lokalna powinna być podstawowym zbiorowym beneficjentem działań realizowanych w ramach lokalnej polityki społecznej.

Fragment Miejskiej strategii integracji i rozwiązywania problemów społecznych na lata 2005–2015 miasta Włocławek

załącznik do uchwały nr 135/XL/2005 z 7 listopada 2005 roku

Za przygotowanie tego dokumentu odpowiedzialny był Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie we Włocławku.

„Na podstawie zgromadzonych opracowań, analiz określone zostały priorytety polityki społecznej w mieście Włocławku na okres 2005–2015:

(...) 2. Wdrożenie aktywnej lokalnej polityki społecznej. Aktywizacja społeczności lokalnej oraz system współpracy i realizacji celów pomocy społecznej z organizacjami pozarządowymi.

(...) 5. Rozwój służb społecznych oraz środowiskowy i instytucjonalny rozwój usług społecznych i ich koordynacja.

(...) Cele i kierunki działań określone w strategii determinują ograniczanie i przeciwdziałanie negatywnym zjawiskom i problemom społecznym, gwarantując rozwój społeczności Włocławka. (...) Strategia nie jest planem gospodarczym czy precyzyjnym planem działania, lecz materiałem programującym życie społeczności lokalnej – mieszkańców Włocławka. (...) Koncepcja rozwoju społeczności lokalnej koncentruje się na ludziach w miejscu ich zamieszkania, uwzględniając ich doświadczenie i zachęcając do korzystania z możliwości stawania się pełnymi uczestnikami społecznej sceny zmian. Proces rozwoju społeczności lokalnej polega na tym, że w określonych ramach ludzie mogą rozwijać się i zmieniać, korzystać ze swojego potencjału. Władze samorządowe Włocławka stymulują i wspierają te procesy, dlatego też na terenie miasta funkcjonuje i rozwijają się różnego rodzaju formy działania 246 stowarzyszeń, organizacji, fundacji, klubów i innych form samoorganizacji włocławian. Mając na uwadze

najsłabsze grupy mieszkańców borykających się z trudnościami codziennej egzystencji, władze realizują zadania z szeroko rozumianej lokalnej polityki społecznej. Przedstawiciele władz samorządowych i Prezydent Miasta poprzez cykliczne spotkania z mieszkańcami znają problemy tych osób i mogą monitorować realizację zgłaszanych potrzeb.

(...) 2. Wdrożenie aktywnej lokalnej polityki społecznej. Pomoc społeczna jest instytucją polityki społecznej i przez pryzmat tej systemowej zależności należy jej przypisać funkcje integracji i aktywizacji społecznej. W procesie wdrażania aktywnej polityki społecznej pomoc społeczna powinna mieć, w układzie komplementarnym, niezwykle wiarygodnych sojuszników. Miejska Strategia Integracji i Rozwiązywania Problemów Społecznych takich sprzymierzeńców ze swoją autonomiczną siłą oddziaływania na rzeczywistość widzi w organizacjach pozarządowych, grupach samopomocy, instytucjach działających na rzecz społeczności, w dynamicznie rozwijających się różnorodnych formach ekonomii społecznej.

(...) 5. Rozwój służb społecznych. Cel ten będzie realizowany poprzez: (...) wdrażanie nowatorskich form pracy socjalnej, w tym w szczególności wdrożenie programu CAL polegającego na aktywizacji społeczności lokalnej jako form rozwiązywania lokalnych problemów społecznych”.

Planowanie strategiczne charakteryzuje się dużym poziomem ogólności i nakreśla kierunki działania szeroko rozumianej polityki społecznej, dlatego nie wyczerpuje ono działań planistycznych. Potrzebne są także bardziej szczegółowe plany działania określane jako programy. Zgodnie z ustawą o pomocy społecznej do zadań własnych gminy należy „podejmowanie innych zadań z zakresu pomocy społecznej wynikających z rozeznaczonych potrzeb gminy, w tym tworzenie i realizacja programów osłonowych” (art. 17 ust. 2 pkt 4). Jednym z podstawowych zadań pracownika socjalnego jest zaś „współuczestniczenie w inspirowaniu, opracowaniu, wdrożeniu oraz rozwijaniu regionalnych i lokalnych programów pomocy społecznej ukierunkowanych na podniesienie jakości życia” (art. 119 ust. 1 pkt 9).

Programy mogą mieć charakter zarówno prewencyjny, jak i interwencyjny, mogą dotyczyć wszystkich ważnych z punktu widzenia danej gminy/miasta spraw. W praktyce w organizowaniu społeczności lokalnej kluczowe znaczenie mają programy aktywności lokalnej oraz lokalne programy rewitalizacji.

Program aktywności lokalnej jest długofalowym planem działań w społecznościach lokalnych o charakterze terytorialnym oraz kategorialnym. Załącznikami do niego są krótko- lub średniookresowe projekty ukierunkowane zazwyczaj na działania z jedną konkretną grupą czy też małą społecznością.

Fragment Programu Aktywności Lokalnej dla Miasta Włocławek na lata 2009–2013 wraz z komentarzem

Dokument przygotowany przez Sekcję Środowiskową na podstawie danych przekazanych przez pracowników socjalnych realizujących program Centrum Aktywności Lokalnej.

(...) „Program zakłada podejmowanie działań mających na celu aktywizowanie społeczności lokalnych poprzez budowanie poczucia przynależności do danego miejsca i lokalnej grupy oraz uruchamianie na nowo możliwości pomagania ludziom w pomaganiu sobie samym. (...) Głównym celem Programu jest zwiększenie aktywności mieszkańców, w szczególności grup zagrożonych wykluczeniem społecznym, we wszystkich obszarach życia społecznego poprzez wprowadzenie i rozwój aktywnych form integracji społecznej z zastosowaniem działań o charakterze środowiskowym.

(...) Kierunki działań:

- promowanie, wspieranie i realizowanie projektów aktywizujących i integrujących o charakterze edukacyjnym, kulturalnym, sportowym, ekologicznym i turystycznym,
- promowanie i wspieranie projektów realizowanych w partnerstwie,
- współdziałanie instytucji samorządowych z instytucjami pozarządowymi i lokalną społecznością,
- wspieranie organizacyjne i finansowe lokalnych inicjatyw,
- wspieranie lokalnych liderów,
- umożliwienie dostępu do informacji i konsultacji,
- organizowanie i wspieranie rozwoju edukacji społecznej i obywatelskiej, wolontariatu, grup samopomocowych, edukacyjnych i innych,
- organizowanie treningów kompetencji i umiejętności społecznych,
- tworzenie partnerstw i promowanie pracy w partnerstwie,
- badanie potrzeb i problemów mieszkańców,

- poszukiwanie alternatywnych środków na finansowanie lokalnych inicjatyw,
- realizacja programu CAL (...)

Na podstawie powyższego Programu pracownicy MOPR tworzyli podprogramy, z realizacji których składali sprawozdanie przed Komisją Zdrowia, Rodziny i Pomocy Społecznej Rady Miasta Włocławek, która zatwierdza sprawozdanie za miniony rok, jak również akceptuje plan działań na rok następny.

W 2012 roku z wykorzystaniem prezentacji multimedialnej Komisja została zapoznana ze wszystkimi działaniami realizowanymi na osiedlu Leopoldowo: realizowanymi projektami oraz ich efektami. Wskazano ponadto, że projekty wpisane w PAL nie są podstawą działań w środowisku, lecz jednym z elementów, które w dość istotny sposób wpływają na kształtowanie akceptowanych społecznie postaw i rozwój społeczności lokalnej. Te same działania zaprezentowane zostały również radnym podczas dyżuru radnych Okręgu Wyborczego nr 5 „Zazamcze”.

Zaprezentowane działania spotkały się z dużym uznaniem Komisji, co pomogło przekonać radnych z tego terenu do udziału w spotkaniu partnerów, które odbyło się 30 marca 2012 roku. Podczas niego radni zadeklarowali pomoc w realizacji działań na rzecz rozwoju społeczności lokalnej, np. pomoc w odnowieniu płyty boiska na osiedlu Leopoldowo.

Jak poinformowała edukatorka, jeden z radnych już od 2007 roku jest bardzo zaangażowany we współpracę z naszą Sekcją „Zazamcze” i wspiera finansowo nie tylko działania społeczne, lecz także indywidualne potrzeby mieszkańców znajdujących się w wyjątkowo trudnej sytuacji.

Lokalne programy rewitalizacji jako dokumenty planistyczne stanowią ważny element ekonomicznego rozwoju społeczności lokalnych (obejmują działania inwestycyjne), ale istotne jest, żeby uwzględniały także sprawy społeczne. Pilnowanie, żeby tak się stało, należy do zadań lokalnych polityków społecznych, czyli zarówno pracowników socjalnych – organizatorów społeczności lokalnej, jak i kadry zarządzającej ośrodka pomocy społecznej, której zadaniem jest reprezentowanie ośrodka wobec władz samorządowych i mieszkańców oraz współkreowanie lokalnej polityki społecznej.

Fragment Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Włocławek do 2015 roku

załącznik do uchwały nr XXXV/337/09 Rady Miasta Włocławek
z 18 listopada 2009 roku

MOPR był zaproszony do współtworzenia Programu oraz jest realizatorem i współrealizatorem projektów społecznych, które przygotował w ramach Lokalnego Programu Rewitalizacji.

(...) „Projekty społeczne wypracowane zostały i zgłoszone w trakcie sporządzania projektu dokumentu przez (beneficjentów): Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie, Powiatowy Urząd Pracy i organizacje pozarządowe, jak: Towarzystwo Przyjaciół Dzieci, Polski Czerwony Krzyż, Stowarzyszenie Edukacyjno-Teatralne „Teatr Nasz” oraz parafię położoną w obszarze rewitalizowanym – Parafia Kościoła Ojców Franciszkanów we Włocławku. Zakres działań określony w planowanych projektach oraz grupy docelowe wsparcia wynikają z dobrej znajomości środowiska w obszarze wskazanym do rewitalizacji, z bieżącej pracy oraz z obecnie realizowanych projektów, których grupy docelowe inspirują do przygotowania dalszych działań.

(...) W ramach Planu działań społecznych będą realizowane projekty ze sfery wsparcia: Społeczność, Kultura i Ochrona Dziedzictwa Kulturowego, Bezpieczeństwo.

Cele rewitalizacji

Rozwój zasobów ludzkich Śródmieścia oraz przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i zawodowemu mieszkańców rewitalizowanego obszaru

(...) Priorytetowe projekty:

1. **Centrum Aktywności Zawodowej** – szansa na integrację dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym i zawodowym z wrocławskiego Śródmieścia. (...)
2. **Centrum Wolontariatu** w mieście Wrocław (...), który będzie realizowany dla społeczności Śródmieścia przez Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie przy udziale organizacji pozarządowych. (...) Wolontariusze będą kierowani do pracy w całym mieście, jednakże znaczna część działań będzie koncentrowana w najbardziej zdegradowanych społecznie rejonach miasta. (...)
3. **Uwierzyć w siebie**. Celem głównym projektu jest aktywizacja zawodowa i społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym z terenu Wrocławka. Projekt obejmuje utworzenie Klubu Integracji Społecznej (KIS) i podjęcie działań w zakresie reintegracji zawodowej i społecznej tych osób. Zadaniem KIS będzie realizacja działań umożliwiających udzielenie tym osobom pomocy w odbudowaniu i podtrzymywaniu umiejętności uczestnictwa w życiu lokalnym, w pełnieniu ról społecznych oraz w nabywaniu umiejętności poruszania się na rynku pracy z uwzględnieniem podniesienia kwalifikacji zawodowych. (...)
4. **Aktywna Integracja**. Głównym celem projektu jest rozwój i upowszechnienie aktywnej integracji wśród osób zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz ich otoczeniem z terenu Wrocławka. (...)
5. **Śródmieście miasta Wrocław – tradycja i terażniejszość**. Głównym celem jest aktywna integracja mieszkańców Śródmieścia, realizowana na bazie świetlicy profilaktyczno-wychowawczej „Zapiecek” i Klubu Integracji Społecznej. (...)
6. **Punkt informacyjno-konsultacyjny**. Głównym celem projektu jest prowadzenie kompleksowego poradnictwa, udzielanie informacji o prawach i uprawnieniach, lokalnych instytucjach i ich statutowych obowiązkach w celu pobudzenia aktywności społecznej osób korzystających z pomocy MOPR oraz mieszkańców miasta, a także utworzenie zespołów konsultacyjnych. (...)

9. Klub środowiskowy dla młodzieży przy parafii Wszystkich Świętych we Włocławku. (...)

10. **Wychowawca podwórkowy w systemie wychowania środowiskowego**. Celem projektu jest aktywizacja społeczna dzieci i młodzieży w wieku od 7 do 16 lat zagrożonych wykluczeniem społecznym poprzez wdrażanie zasad współżycia społecznego, pomoc w budowaniu relacji z rówieśnikami, kształtowanie właściwego stosunku i motywacji do nauki i pracy. (...)

17. **Świąteczny łańcuch pokoleń**. Uroczyste obchody Dnia Babci i Dziadka, Dnia Dziecka i Spotkania Wigilijnego tworzące więź międzypokoleniową – wspólne spotkania dzieci i osób starszych z obszaru Śródmieścia”.

Ze względu na to, że długookresowe strategie i średniookresowe programy obejmują sprawy o charakterze makrospołecznym, konieczne jest przekładanie ich na projekty animacyjne lub socjalne ukierunkowane na mikro- lub mezospołeczności. W szczególności lokalny polityk społeczny jako planista powinien tworzyć lub współtworzyć programy ukierunkowane na zaspokajanie potrzeb i aktywizację różnych grup i środowisk, jak osoby niepełnosprawne, seniorzy, dzieci i młodzież.

Trzeci wymiar działań lokalnego polityka społecznego wiąże się z pełnieniem funkcji pośrednika między grupami, środowiskami i społecznościami marginalizowanymi, a ich otoczeniem (innymi mieszkańcami, instytucjami, władzą) przez rzecznictwo ich interesów. Takie postępowanie jest zgodne z art. 119 ust. 2 pkt 3 ustawy o pomocy społecznej, zgodnie z którym pracownik socjalny powinien przeciwstawiać się „praktykom niehumanitarnym i dyskryminującym osobę, rodzinę lub grupę”.

Realizacja tego wymiaru wiąże się przede wszystkim z głośnym i wyraźnym sygnalizowaniem nie tylko problemów, lecz także potencjału, jaki posiadają dane grupy, środowiska i społeczności, oraz wskazywaniem wszelkich sukcesów, poprzez co możliwe staje się przełamywanie stereotypów związanych z ich negatywnym postrzeganiem. W tym zakresie organizator społeczności lokalnej jako lokalny polityk społeczny dysponuje całą gamą narzędzi obejmującą:

- włączenie radnych w proces działań ze społecznościami marginalizowanymi,
- zapraszanie przedstawicieli władz oraz lokalnych instytucji na lokalne wydarzenia i akcje,
- umieszczanie informacji na temat problemów oraz działań w corocznych sprawozdaniach ośrodka, które są prezentowane radzie gminy (zgodnie z ustawą o pomocy społecznej „kierownik ośrodka pomocy społecznej składa radzie gminy coroczne sprawozdanie z działalności ośrodka oraz przedstawia potrzeby w zakresie pomocy. Potrzeby, o których mowa w ust. 9, opracowuje i kieruje do wdrożenia lokalne programy pomocy społecznej),
- prezentowanie sytuacji poszczególnych grup, środowisk i społeczności nie tylko pod kątem problemów, ale przede wszystkim sukcesów, przez pokazywanie dowodów zmiany,

- organizowanie debat i kampanii społecznych,
- wypracowanie dobrych relacji z mediami w celu pozyskania sojusznika, który będzie w pozytywny sposób prezentował społeczność, środowiska i grupy zagrożone społecznym wykluczeniem i zachodzące w nich zmiany dzięki podejmowanej przez mieszkańców pracy na rzecz wspólnego dobra.

Na Zakręcie jest teraz kolorowo

artykuł z prasy regionalnej

70

Blok nr 2 na cieszącym się złą sławą włocławskim osiedlu Leopoldowo wygląda teraz zupełnie inaczej. Odnowili go sami mieszkańcy.

Projekt **Tęczowe osiedle** był realizowany przez Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie we Włocławku w ramach programu operacyjnego „Kapitał Ludzki”. Nie byłoby jednak tego wielkiego malowania, gdyby nie sami mieszkańcy. To właśnie dzięki nim blok na Zakręcie, bo taka nazwa osiedla funkcjonuje częściej niż oficjalne Loepoldowo, ma zupełnie nowy wygląd. – Cieszymy się, że udało się zmotywować naszych podopiecznych do włączenia się w prace budowlane – mówi Renata Stańczyk, kierownik osiedlowej sekcji pomocy społecznej „Zazamcze”. Nie było to takie łatwe, ale dzięki spotkaniom z socjoterapeutą mieszkańcy zrozumieli, że mogą w łatwy sposób poprawić jakość swojego życia. Bo przecież lepiej się żyje, gdy wokół ładnie i czysto. – To prawda, cieszymy się, że pomalowaliśmy swój blok – potwierdza Marek Jastrzębski, jeden z mieszkańców osiedla. – Dobrze się bawiliśmy, a efekty naszej pracy na pewno będziemy długo podziwiać. Sami dopilnujemy, żeby nikt nam ścian nie zniszczył.

O to właśnie chodziło pracownikom socjalnym. Dotychczas mieszkańcy raczej nie potrafili zadbać o budynki. Teraz, gdy wszyscy włożyli tyle wysiłku, żeby wyglądały lepiej, byłoby im szkoda niszczyć efekt ciężkiej pracy.

W projekcie wzięło udział 30 rodzin. Oprócz wspólnego malowania mieszkańcy poszli do kina, na pizzę i zjedli uroczysty obiad.

Reasumując, organizator społeczności lokalnych w roli lokalnego polityka społecznego nie tylko patrzy szerzej na sytuację w danym osiedlu, dzielnicy, miejscowości czy gminie, lecz także jest planistą, który widzi proces długofalowo, oraz rzecznikiem grup, środowisk i społeczności marginalizowanych. W szerokim, strategicznym działaniu w tej roli powinien być wspierany – jeśli tylko zatrudniony jest w ośrodku pomocy społecznej – przez jego kierownika/dyrektora, który na podstawie posiadanych danych, informacji (przekazywanych przez pracowników socjalnych w roli polityków społecznych) powinien z racji posiadanych kompetencji formalnych, związanych z piastowanym stanowiskiem, włączać się w proces kreowania lokalnej polityki społecznej.

Laboratorium Innowacji Społecznej

72

Laboratorium Innowacji Społecznej (LIS) to stały zespół ekspertów i badaczy, skupiający osoby łączące wiedzę teoretyczną i praktyczną z obszaru polityki społecznej i pedagogiki społecznej, a szczególnie pracy socjalnej i aktywności lokalnej.

Działalność LIS koncentruje się wokół wypracowania Modelu Organizowania Społeczności Lokalnej / Środowiskowej Pracy Socjalnej (metodologia i narzędzia stanowiące warsztat pracownika socjalnego) oraz standaryzacji środowiskowej pracy socjalnej jako kwalifikowanej usługi społecznej.

Zadaniem LIS jest integrowanie i opracowywanie całego dorobku merytorycznego projektu „Tworzenie i rozwijanie standardów usług pomocy i integracji społecznej”.

Za koordynację prac LIS oraz tworzenie przestrzeni do współpracy merytorycznej przedstawicieli środowisk akademickich oraz instytucji pomocy i integracji społecznej odpowiedzialne jest Centrum Wspierania Aktywności Lokalnej CAL. Partnerem przedsięwzięcia jest Instytut Spraw Publicznych.

Do udziału w LIS zapraszani są także polscy eksperci i praktycy oraz zagraniczni specjaliści pracujący ze społecznościami lokalnymi.

Biogramy autorów

Tomasz Kaźmierczak • ekspert ds. mediacji

Doktor socjologii, polityk społeczny, adiunkt w Zakładzie Teorii i Metod Pracy Socjalnej w Instytucie Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji Uniwersytetu Warszawskiego. Ekspert Instytutu Spraw Publicznych. Zajmuje się problematyką pomocy społecznej, pracy socjalnej, a w ostatnich latach także ekonomią społeczną i rozwojem społeczności lokalnych.

Barbara Bąbska • ekspert ds. animacji społecznej

Socjolog ze specjalnością praca socjalna, superwizor animacji i współpracy środowiskowej. Ekspertka i trenerka CAL. W latach 1983–2009 pracowała w Miejskim Ośrodku Pomocy Społecznej w Radomiu, gdzie była odpowiedzialna m.in. za wdrażanie i koordynowanie programu CAL.

Magdalena Popłońska-Kowalska • ekspert ds. polityki społecznej

Pedagog pracy socjalnej, superwizor animacji i współpracy środowiskowej. Ekspertka i trenerka CAL. W latach 1992–2008 pracowała w Miejskim Ośrodku Pomocy Rodzinie w Poznaniu. Wykładowczyni w Kolegium Pracowników Służb Społecznych w Poznaniu.

Marek Rymśza • ekspert ds. pracy socjalnej

Doktor socjologii, adiunkt w Instytucie Stosowanych Nauk Społecznych Uniwersytetu Warszawskiego. Ekspert Instytutu Spraw Publicznych. Specjalizuje się w porównawczej polityce społecznej, w tym w zakresie aktywizujących programów wsparcia oraz w problematyce organizacji non profit. Redaktor naczelny kwartalnika „Trzeci Sektor”, członek Laboratorium „Więzi” i redakcji „Więzi”.

Bohdan Skrzypczak • kierownik LIS

Doktor pedagogiki społecznej, prezes Centrum Wspierania Aktywności Lokalnej CAL, inicjator i dyrektor Centrum Badań Społeczności i Polityk Lokalnych Collegium Civitas. Adiunkt w Instytucie Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji Uniwersytetu Warszawskiego. Kieruje pracami Laboratorium Innowacji Społecznej. Specjalizuje się w tworzeniu i badaniu społeczno-edukacyjnych programów rozwoju lokalnego.

Paweł Jordan • lider ds. edukacji

Przewodniczący Rady Programowej Centrum Wspierania Aktywności Lokalnej CAL, superwizor w Stowarzyszeniu Trenerów Organizacji Pozarządowych STOP. Ekspert i trener CAL. Autor książek na temat wolontariatu oraz rozwoju społeczności lokalnej. Prezes Biura Obsługi Ruchów Inicjatyw Społecznych BORIS.

Renata Stańczyk • edukatorka

Absolwentka Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu na kierunku pedagogika opiekuńczo-wychowawcza. Od 1986 r. pracownik socjalny MOPR Włocławek, animator społeczny, trener Fundacji „Nadzieja dla Rodzin” w Toruniu w zakresie wdrażania KGR w latach 2010–2011.

W latach 2011–2012 również trener w zakresie kontraktów socjalnych. Od września 2008 r. kieruje Osiedlową Sekcją Pomocy Społecznej Nr 2 „Zazamcze”, która w 2010 r. została wyróżniona listem gratulacyjnym Ministra Pracy i Polityki Społecznej.

Publikacja powstała w ramach projektu „Tworzenie i rozwijanie standardów usług pomocy i integracji społecznej” (zadanie – Działania w zakresie wdrażania standardów pracy socjalnej i funkcjonowania instytucji pomocy i integracji społecznej). Projekt finansowany jest przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Priorytetu I Zatrudnienie i integracja społeczna Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Działanie 1.2 Wsparcie systemowe instytucji pomocy i integracji społecznej.

Projekt realizowany w latach 2009–2014

PARTNERZY PROJEKTU – ZADANIE 3:

INSTYTUT SPRAW
PUBLICZNYCH

Korekta: **Weronika Girys-Czagowiec**

Projekt graficzny okładki: **Marta Malesińska [manukastudio.pl]**

© Copyright by Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich, Warszawa 2013

Przedruk materiałów Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich w całości lub w części jest możliwy wyłącznie za zgodą Centrum. Cytowanie oraz wykorzystywanie danych jest dozwolone z podaniem źródła.

Zawarte w tej publikacji poglądy i konkluzje wyrażają opinie autorów i nie muszą odzwierciedlać oficjalnego stanowiska Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej.

ISBN: 978-83-7689-130-9

Wydawcy:

Fundacja Instytut Spraw Publicznych
ul. Szpitalna 5 lok. 22, 00-031 Warszawa
tel. 22 55 64 260
www.isp.org.pl, e-mail: isp@isp.org.pl

Centrum Wspierania Aktywności Lokalnej CAL
ul. Paca 40, 04-386 Warszawa
tel. 22 121 59 10 wew. 10
www.cal.org.pl, e-mail: biuro@cal.org.pl

Druk: Drukarnia Biały Kruk Milewscy sp. j. | ul. Kleeberga 14 B | Białystok 15-691

PUBLIKACJA DYSTRYBUOWANA BEZPŁATNIE